

Μουσ. Βιβλιοθ.

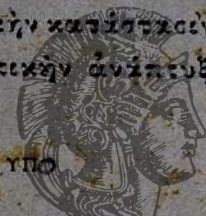
Η ΕΝ ΑΣΙΑ

B2
BIT

ΕΛΛΑΣ

ΙΙΤΟΙ

περιγραφὰ πόλεων τινων τῆς Β:θου ἱας ὑπὸ
ἱστορικῇ, πολιτικῇ, ἀρχαιολογικῇ,
ἐπιστῶσαν πολιτικῇ κατὰσταίν καὶ ὑπὸ
τὴν διεκνοητικὴν ἀνάπτυξιν.

ΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΥΠΟ

Μ. ΗΛ. ΒΙΘΥΝΟΥ

μαθ.....

— α τ τ τ τ τ τ τ τ τ τ —

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τύπου: Τηλεγράφων.

2639.

1885

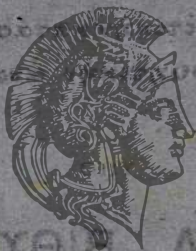
Η ΕΝ ΑΣΙΑ

ΕΛΛΑΔ

ΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΚΠΟΛΙΤΕΥΣΕΩΣ
ΕΝ ΑΣΙΑ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Μ. Ν. ΒΟΥΛΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΕΝ ΑΣΙΑ

ΤΟΥΤΟ ΕΣΤΙΝ ΤΟ ΕΡΓΟΝ

1881

Βα
Η ΕΝ ΑΣΙΑ,

ΕΛΛΑΣ

ΗΤΟΙ

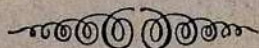
περιγραφὰ πόλεων τινων τῆς Βιθυνίας ὑπὸ
τὴν ἱστορικὴν· πολιτικὴν, ἀρχαιολογικὴν,
ἐνεστῶσαν πολιτικὴν κατάστασιν καὶ τὴν
Διανοητικὴν ἀνάπτυξιν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΥΠΟ

ΑΘΗΝΩΝ

Μ. ΗΛ. ΒΙΟΥΝΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τύποις «Τηλεγράφου»

1885

AKAΔHMIA

ΑΘΗΝΩΝ

ΤΩ ΕΛΛΟΓΙΜΩ ΚΑΙ ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΩ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΩ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ
ΣΧΟΛΑΡΧΗ

ΜΛΕΙΣΤΑΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ ΠΑΡΑΣΧΟΝΤΙ ΗΜΙΝ
ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ ΕΛΑΧΙΣΤΟΝ ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΗΣ
ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΠΟΝΗΜΑΤΙΟΝ
ΕΥΣΕΒΑΣΤΩΣ

ΑΝΑΤΙΘΗΜΙ

Μωυς Βιλιούρης

Ὁ ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας μὲν ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν συγγραφὴν.
ἐπὶ τέλους δὲ ὑποκύψας εἰς ταύτην τὴν συμφορὰν οἷαν βλέ-
πετε ἐν τῇ εἰκῶνι.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἀξιότιμοι Κύριοι Συνδρομηταί.

Ὁ σκοπὸς τῆς ἐκδόσεως ἐνὸς τοιούτου βιβλίου δὲν εἶνε ἐπὶ κερδοσκοπία, ἀλλ' ἵνα εἰσαγάγωμεν τὰ ἐν αὐταῖς ταῖς πόλεσι πραττόμενα καὶ εὕρισχόμενα καὶ ἐπειδὴ παρεχάλεσαν πολλοὶ ἀξιότιμοι φίλοι ἡμῶν, καὶ ἐπειδὴ προϊόντος τοῦ χρόνου πολλαὶ παρδόσεις καὶ τὰ ἐν αὐταῖς εὕρισχόμενα ἀλλοιοῦνται (ἐξ αἰτίας μὴ ὑπάρξεως ἱστορίας αὐτῶν τῶν μερῶν) καὶ ἄλλων αἰτιῶν, ἀπεφασίσαμεν νὰ ἐκδώσωμεν βιβλίον τι, ὅπερ νὰ περιλαμβάνῃ τὰ κυριώτερα· ἐπειδὴ ἦτο δυσχερὲς τὸ ἔργον, δ' ἀνελάβομεν, διὰ τοῦτο περιωρίσθημεν μὲν εἰς τὰ ὀλίγιστα, ἀλλὰ εἰς τὰ σπουδαιότερα.

Πλείστοι τῶν ἀναγνωστῶν ἡμῶν γνωρίζουσι ὅτι, ἡ Βιθυνία διεδραμάτισεν, ἐν τῷ μικρῷ αὐτῆς κύκλῳ, πρόσωπον ἀρχετὰ σημαντικὸν ἐν τῇ Χριστιανωσύνῃ καὶ ἐν τῷ καθόλου Ἑλληνισμῷ· διὰ τοῦτο, εἰν ἡθέλομεν ἐξιστορήσει ὅλας τὰς πόλεις αὐτῆς θὰ ἦτο δύσκολον, περιωρίσθημεν εἰς τὰς κυριωτέρας. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ἄνευ προθέσεως τοῦ νὰ προσβάλωμεν κανένα, ὅτι δὲν συνετάχθη ἐθνικὴ ἱστορία, ἐξετάζουσα σύμπαν τὸ Ἑλληνικὸν τε καὶ Χριστιανικὸν ἔθνος, ὅχι μόνον ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως ἡ κοιτὶς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς οἰκουμένης. Ἐπειδὴ δὲ δὲν περιωρίσθη τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος εἰς τὸν στενὸν κύκλον, διὰ τοῦτο οὐδὲ ἡ ἱστορία αὐτοῦ νὰ περιορισθῇ (εἰς τὸν στενὸν κύκλον.)

Διότι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος κατώρθωσε νὰ ἐξελλή-
νιση τὰς πρὸς βορρᾶν πρὸς δυσμ. καὶ ἀνατ. χώρας,
καὶ ἐπὶ τοσοῦτον μάλιστα, ὥστε οἱ εὐφυέστεροι καὶ
φρονιμώτεροι τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ἐγεννήθησαν
ἐν διαφόροις πόλεσι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, αἱ ἱεραὶ Σύνο-
δοι καὶ ἄλλα συνεκροτήθησαν ἐν ταῖς Ἀσιατικαῖς, καὶ
καὶ ἡ πάλη τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τῶν ξένων στοιχείων
διαδραματίσθη ἐν αὐταῖς.

Ὅθεν παραδίδοντες τὸ ἐλάχιστον τοῦτο πονημάτιον
ἐπικαλούμεθα τὴν εὐμενῆ μὲν ἀλλὰ καὶ δικαίαν κρί-
σιν ἐκάστου περὶ τῶν ἱστορουμένων.

Ἐγγραφὴν ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Μαρτίου 1885.
Μ. ἩΛ. ΒΙΘΥΝΟΣ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

—ο—ο—ο—

Περὶ τῆς ἱστορικῆς καταστάσεως τῆς Βιθυνίας.

«Οἱ τῶν παιδῶν διδάσκαλοι
ἀνοιγέτωσαν τὰ σχολεῖα τοῦ
ἡλίου ἀνατέλλοντος.»
(Σόλων).

Εἶνε γνωστὸν ὅτι ἡ ἐπαρχία τῆς Βιθυνίας κεῖται εἰς
τὴν Μικρὰν Ἀσίαν πρὸς βορρᾶν καὶ ἥτις περιβάλλεται ὑπὸ
τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου.

Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἐ χρημάτισεν διοικητήριον τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ἀνάγονται πλείους πόλεις, αἵτινες μεγάλως διεδραμάτησαν εἰς τὴν Βιθυνιακὴν ἱστορίαν.

Ἐπεὶ εἶνε δύσκολον νὰ ἐξιστορήσωμεν ὅλας καὶ ματαίως θὰ ἀπέβη ὁ κόπος ἡμῶν διὰ τοῦτο προὔτιμήσαμεν νὰ διηγήσωμεν τῶν κυριωτέρων τὴν ἀρχαιολογικὴν, καὶ τὴν διανοητικὴν κατάστασιν.

Διότι μέχρι τὴν σήμερον πολλοὶ εἶνε ἐκεῖνοι, οἵτινες ἔγραψαν περὶ τῆς Βιθυνίας, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθησαν ἢ δὲν ἦτο πεπρωμένον νὰ ἐξάγωσιν εἰς φῶς τὰ κυριώτερα. Ὅθεν λοιπὸν παρακινήθεις ὑπὸ τῆς ἰδέας ταύτης, λαμβάνω τὴν τόλμην νὰ ἐξιστορήσω αὐτάς. Διότι ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσι κειμήλια τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ ναῶν, τὰς ὁποίας αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ κάτοικοι, οἱ ζῶντες εἰς τὰς πόλεις ἐτείναν ἐν αἷς ὑπάρχουσιν αὐτὰ δὲν γνωρίζουσι, ὥς ἐκ τούτου πολλὰ ἐξ αὐτῶν διεφθάρησαν ἕνεκεν ἀγνοίας, ἀλλ' εἰσέτι ὑπάρχουσι τινά.

Ταῦτα δὲ τὰ μνημεῖα, εἰρήπια (ναῶν, κτηρίων) δύναται νὰ ὁμολογήσῃ, ἐκεῖνος ὅστις περιηγήθη τὰς ἐπισήμους πόλεις, πολίχνια, κώμας αὐτῆς, ὥστε δικαίως ἤθελε καθέξει τὴν πρώτην σελίδα μετὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ θεωρηθῇ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχαιότητος, ἀνεξάντλητος πηγὴ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης.

Ὅθεν καὶ ἡμεῖς ὑπὸ τῆς τοιαύτης ἰδέας παρακινούμενοι ἐθεωρήσαμεν καλὸν νὰ θέσωμεν ἐν ἀρχῇ τοῦ πονηματίου τούτου τὰς λέξεις ἢ ἐν Ἀσείᾳ Ἑλλάδι.

Ἀλλὰ δυστυχῶς μέχρι τὴν σήμερον δὲν ἔγειναν ἀνασκαφαὶ ἐν αὐταῖς ἐκτενέστεραι καὶ διαρκοῦσαι, οὔτε ἐδοκίμασέ τις νὰ κάμῃ ἀνασκαφάς, ἵνα εἰσαγάγῃ κειμήλια

τῶν πάλαι γενομένων ἐν αὐταῖς εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον.

Διότι αἱ ἐπιγραφαὶ, ὧν εὗρηνται τρίμματα, εἰσὶ διεσπαρμέναι ἐφ' ὅλον τὸ ἔδαφος τῆς Βιθυνίας, ἅτινα παρέχουσιν ἡμῖν ἐν πρωτογράφαις ἀναμφήριστα μαρτύρια τῶν ἐποχῶν, καθ' ἃς ἐγράφησαν, ἐξηγοῦντα τὴν ἱστορίαν.

Πρὸς συμπλήρωσιν λοιπὸν τοῦ σκεποῦ ἡμῶν θὰ ἐξηστορήσωμεν λεπτομερῶς ἐκεῖνας τὰς πόλεις, αἵτινες μᾶλλον διεδραμάτισαν εἰς τὴν Βιθυνικὴν ἱστορίαν.

Ἔτι δὲ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς τοπογραφικῆς περιγραφῆς τῶν χωρίων, κρίνομεν ἄλλως τε καλὸν ὅπως περιγράψωμεν λεπτομερῶς καὶ ἐπὶ τὸ ἱστορικώτερον τὴν περιγραφὴν τῶν χωρίων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸν Μητροπολίτην τῆς Νικομηδείας.

Εἶνε βέβαιον, ὅτι πολλὰ ἐκ τῶν χωρίων τούτων βραδύτερον μετοικήθησαν, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Βιθυνίας ὑπὸ Ὀθωμανῶν ὡς καὶ ἐκ κατοίκων μεταναστευσάντων ἐκ τῆς Πελοποννήσου, Ἡπείρου, Θράκης καὶ ἄλλων μερῶν, ὅπερ ἄλλως τρανῶς καταφαίνεται εἰσέτι ἐκ διαφορῶν ἐθιμῶν, ὡς ἐκ τῆς προφορᾶς τῆς γλώσσης. Ἐκτὸς τούτων καὶ ἄλλοι δουλοπάροικοι μετηνέχθησαν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν εἰς αὐτὰς τὰς πόλεις ἐκ τῆς Εὐρωπαϊκῆς χερσονήσου. Ἀποδείξεις δὲ τρανῆ τῆς μετοικήσεως αὐτῶν εἶνε, διότι εἰσέτι ὁμιλοῦν οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων αὐτῶν τὴν Ὀθωμανικὴν καὶ Ἀρμενικὴν γλῶσσαν.

ΠΕΡΙ ΧΡΥΣΟΥΠΟΛΕΩΣ

(κοινῶς Σκούταρι).

Πάλαι ἡ πόλις αὕτη ἦτο λιμὴν τῆς παλαιᾶς Χαλκηδόνος, ἐκτίσθη δὲ κατὰ τινὰς μὲν ὑπὸ Χρύσου υἱοῦ Χρυσήιδος καὶ Ἀγαμέμνονος, καὶ ὥς ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐκλήθη Χρυσούπολις· κατ' ἄλλους δὲ ὑπὸ τῶν Χαλκηδονίων· μετὰ δὲ ταῦτα κυριεύσαντες αὐτὴν οἱ Πέρσαι κατέστησαν ταμείον χρυσίου, τοῦ συναθροιζομένου παρὰ τῶν ὑποτελῶν εἰς αὐτοὺς χωρῶν καὶ πόλεων, καὶ ἀποθήκην τῶν πολεμοφοδίων τῶν, ὅτε ἐπολέμουν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν αὐτῇ οἱ αὐτοκράτορες Κομνηνοὶ ὠκοδόμησαν ἀνάκτορα, ὧν τὸ ἐπισημότατον ἦτο τὸ Σκουτάριον(1), ἐξ οὗ ὠνομάσθη Σκούταρι. Εἰς δὲ τὰς γινομένας ἀναστατώσεις τῶν ἀποστατῶν κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου παθοῦσα, καὶ ὑπὸ τῶν Φράγκων βλαφείσα, τέλος κατεστράφη ἐπὶ Ὀθωμανικῆς κυριαρχίας ὀλοτελῶς, διότι δι' αὐτῆς διεβιβάζοντο εἰς τὴν Ἀσίαν πολλοὶ στρατοί. Αὕτη ἐχρησίμευσεν ὥς ἀποβάθρα τῶν ἀπὸ Ἀσίας εἰς πρωτεύουσαν ἐρχομένων, ἔχουσα πληθυσμὸν πολλῶν Ὀθωμανῶν· ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως θεωροῦντες ταύτην ὡς ἱερὰν πατρίδα ἐνεταφιάζοντο ἐνταῦθα· διὸ καὶ ὑπάρχουσιν ἐκτεταμένα νεκρο-

(1) Ἐκ νῆς λατινικῆς λέξεως *Scutarium*, διότι ἐφρουρεῖτο ὑπὸ στρατιωτῶν.

ταφεία κυπαρισσόφυτα, κατοικοῦσι δὲ ταύτην 27, χιλιάδες Ὀθωμανοί, Ἕλληνες δὲ καὶ Ἀρμένιοι καὶ χριστιανοὶ 33 χιλιάδες, ἐνταῦθα ἐδρεύει καὶ ὁ διοικητὴς ὁ διοικῶν τὰ τῆς Ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου.

Ὀλίγον μακρὰν τῆς πόλεως ταύτης κεῖται τὸ Χαϊδάρ Πασσᾶ, ἐκ ταύτης τῆς πόλεως ἔχει ποιήσει ἐνέργειαν ὁ σιδηρόδρομος, ὅστις ὑποτίθεται ὅτι θὰ φθάσῃ μέχρι Βαγδατίου, ἀφ' οὗ πρότερον συναντηθῇ μὲ τὸν σιδηρόδρομον τῆς Σμύρνης ἐν Καρᾶ Χισάρ, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ὠρίμασεν ὁ σκοπὸς οὗτος καὶ τὸ ἔργον ἔμενεν ἀτελές, φθάσας μόνον μέχρι τῆς Νικομηδείας· δι' αὐτῆς συνδέεται καὶ ὁ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Νικομήδειαν τηλεγραφικὸς σταθμός· ἡ θέσις τῆς Χρυσουπόλεως καὶ τῶν πέριξ μερῶν εἶνε εὐάερος καὶ τερπνὴ, ἔχουσα μᾶλλον ὠραίους πολλοὺς κήπους, ἀμπελῶνας καὶ ἀγροκήπια, διὸ ἐπέσυρε τὴν περιέργειαν πολλῶν, ὥστε ἔκτισαν ἐν αὐτῇ λαμπρὰς οἰκίας καὶ ἑαρινὰς κατοικίας, ἰδίως ὅμως εἰς μικρὰν καὶ μεγάλην Τζάμλιτζαν. Κατέναντι δὲ τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τὴν εἰσόδον τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου ἐπὶ ὑφάλου, εὐρισχομένου νησιδρίου, ὑπάρχει πύργος, ὅστις κατ' ἄλλους μὲν λέγεται τοῦ Λεάνδρου, κατ' ἄλλους δὲ τῆς νύμφης Δαμάλεως συζύγου Χάριτος Στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων, ὅστις ἐβοήθει τοὺς Βυζαντινοὺς κατὰ τοῦ Φιλίππου Μακεδόνος, ὅστις, τελευτήσασαν αὐτὴν, ἐνεταφίασεν εἰς τοῦτο τὸ νησιδριον καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῆς κατεσκεύασε τύμβον καὶ πύργον· διὰ ταῦτα ἔκτοτε παρὰ μὲν τῶν ἡμετέρων ἑκαλεῖτο πύργος τῆς κόρης, παρὰ δὲ τῶν Ὀθωμανῶν πύργος παρθένου Κηζ̄ κουλεσί.

Πλησίον τῆς πόλεως τοῦ Χαϊδάρ-Πασσᾶ ἐπὶ τινος λόφου, ἀριστερὰ εἰς τὸν εἰσπλέοντα, κεῖται ὁ μεγαλειότερος στρα-

τῶν τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ὀνομαζόμενος Σελιμηγέ-Κισ-
λαση. Ἐν Χρυσουπόλει συνέστη Ἑλλ. Σχολή ἀπὸ τὸ 1830.

Περὶ Ἀριτζοῦ; ἢ κοινῶς Δάριτζα.

Μετὰ τὴν Χρυσούπολιν κρίνομεν ἀξίαν ὑπὸ τὴν ἀρ-
χαιολογικὴν ἔποψιν τὴν Ἀριτζοῦ. Ἡ Ἀριτζοῦ κειμέ-
νη εἰς τὰ παράλια μέρη τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου εἶνε ἐμ-
πορικὴ πόλις. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἅπαντες εἶνε χριστια-
νοὶ ἐκτὸς ὀλίγων Ὀθωμανῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν ἀμ-
πελουργίαν, κηπουρίαν, ἀλιεῖαν ἰδίως τῶν σκόμβρων (1),
καὶ τὴν ναυτηλίαν, καὶ ἀποτελοῦντες μίαν κώμην περιέ-
χουσιν συνοικίας ἐνθα ὑπῆρχε σχολή, ἐν ᾗ ἐδίδαξαν
πολλοὶ πεπαιδευμένοι, οἷον ὁ ἱατροφιλόσοφος Ἀδαμάντιος,
ὁ πρόπαππος τοῦ σοφοῦ Καραῆ, περὶ δὲ τὰ 1786-1816
ἐδίδαξαν ὁ Ἀγαθάγγελος ὁ ἱερομόναχος καὶ Ἀγάπιος ὁ
Πατρεὺς οὗ μαθηταὶ ἐχρημάτισαν ὁ κ. Ν. Λογάδης καὶ
πολλοὶ τῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εὐγενῶν, ἔτι δὲ ὁ
Μάντζαρης, παρ' ᾧ ἐμαθήτευσεν ὁ Γ. Χρυσοθέγγης.

Ἐν αὐτῇ συνέστη Ἑλλ. Σχολή, περὶ τὰ μέσα τῆς 18^{ης}
ἐκατονταετηρίδος, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἐπὶ 30 ἔτη ἡ σχολή
αὕτη ἐστερήθη διδασχάλου ἐπὶ δὲ τὰ 1857 ἀνέλαβε τὴν
διεύθυνσιν αὐτῆς ὁ ἱεροδιάσκαλος Ἀμβρόσιος Χρηστίδης
Νικομηδείας, ὅστις ἐδίδαξεν ἐπὶ ὀλόκληρα 4 ἔτη σὺν τούτοις

(1) Οἱ σκόμβροι αὗτοι οἱ ἀλιεύόμενοι κατὰ τὸν Μάϊον καὶ Ἀπρί-
λιον, λέγονται τζῆροι, ὠνομάσθησαν δὲ τζῆροι ἐκ τῆς λέξεως (ζη-
ρὺς), διότι οὗτον ζηραίνωνται ἐπὶ θινώδους παραλίας τῆς αὐτοῦ
κειμένης· ἐπειδὴ κεῖνται ἀπὸ τῶν λιθαρίων τῶν ἐπὶ τῆς θινώδους
ἀκτῆς κειμένης, διὰ τοῦτο γίνονται γευστικοὶ μάλλον.

ἐκπληρῶν καὶ χρέη ἱεροκέρυκος. Ἡ σχολὴ αὕτη διατηρουμένη εἰσέτι ἔχει ἐπίσημον βιβλιοθήκην περιέχουσαν ἀνέκδοτα χειρόγραφα καὶ ἀρχαίας τινὰς ἐκδόσεις πολλῶν συγγραφέων. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη, ὡς λέγεται, ἐσχηματίσθη ὑπὸ πριγκήπων καὶ διοικητῶν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἐξορισθέντων μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως ἐπὶ τινος λόφου, κεῖται τὸ μνημεῖον τοῦ Ἀννίβα, τοῦ ἐκφυγόντος εἰς τὸν βασιλέα Προυσίαν τὸν α'. Πρὸς Δ. κεῖται τὸ φρούριον τῆς Φιλοκρήνης, ἥτοι ἐκεῖνο τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον ἐγκατεστάθησαν οἱ Μεγαρεῖς, ὅτε ἀπῆλθον πρὸς εὐρεσιν τῆς Τυφλοπόλεως κατὰ διαταγὴν τοῦ Μαντείου, ὁδηγουμένων ὑπὸ τοῦ Βύζα, ἐξ οὗ ὠνομάσθη καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ κτισθὲν πόλις Βυζάντιον, κεῖται δὲ ἡ Φιλοκρήνη μακρὰν τοῦ ἁγιάσματος τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος.

Ἐκ τῆς βιβλιοθήκης ταύτης ἀφαιρέσας πολλὰ καὶ διάφορα βιβλία χρήσιμα δι' ἑαυτὸν ὁ Ἀδαμάντιος Ρύσιος, συνεκρότησε ἰδίαν βιβλιοθήκην, τὴν ὁποίαν ἀποθανὼν ἔδωκεν εἰς τὸν Ἀδαμάντιον Κοραῆν (ἀπέθανε δὲ ἐν Χίῳ, διατελῶν ἐκεῖσε διδάσκαλος) ἀλλ' ἡ βιβλιοθήκη αὕτη δὲν ἔχει τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς καλλονὴν, διότι διδάσκαλοι καὶ περιηγῆται κατὰ διαφόρους χρόνους μεταβάντες ἐκεῖ ἀπεστέρησαν πολλὰ βιβλία ἐξ αὐτῆς.

Εἶνε δὲ τὸ μέρος τοῦτο παραθαλάσσιον, ὄχυρόν, καὶ ὑπάρχει ἐν φρούριον τὸ ὁποῖον ἠλώθη περὶ τὰ 1424 (ὡς μαρτυρεῖ ὁ Κ. Τεζιέρος)· κατὰ παράδοσιν δὲ σωζομένην, λέγουσιν οἱ κάτοικοι, ὅτι ἦτο κόμη Ἀρέται ἢ Ἀρετοῦσα, ἐκ τοῦ ὁποίου ὠνομάσθη Ἀρετζοῦ. Περὶ ταύτης τῆς πόλεως Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει λέγων· (ἔστι καὶ Τράλιον Βιθυνίας, ἡ καθήκει πρὸς τὸν Ἀστακηνὸν κόλπον). Ὁ δὲ Μελέ-

τιος Ἀθηνῶν μέμνηται περὶ αὐτοῦ λέγων, «Ἐν Βιθυνίᾳ ἔστι Τράριον πολίχinion, ὅπερ λέγεται Ἀρίτζιον), τὸ ὅποιον νῦν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν Ταρίτζα. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσι ναοὶ καὶ συνοικίαι τέσσαρες καὶ ἐρείπια πολλῶν ναῶν, ἐξ ὧν ἡ μία ἔχει καὶ ἀρχαῖον ναὸν τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, ἔχοντα κἀτωθεν ὑπόνομον, ἐκτεινόμενον μέχρι τῆς θαλάσσης. Οἱ κἀτοιχοὶ τῆς Ἀριτζοῦς εἶνε 800, ἐξ ὧν 600 συμποσοῦνται Ἕλληνες χριστιανοί, καὶ ἕως 20 οἰκογένειαι Ὀθωμανικαὶ κτλ. αὕτη ἐκτὸς τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς, ἔχει καὶ δημοτικὴν. Οἱ φύσει φιλόμουσοι Ἀριτζιανοί, ἴδρυσαν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν νη-
πιαγωγεῖον.

Χάραξ = Τουρκιστὶ Χέρεκε.

Παράλιος πόλις καὶ κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῆς μετὰξης, καταστῆσασα ἐμπορικὴ πόλις ἕνεκα τοῦ σιδηροδρόμου ὅστις διέρχεται διὰ ταύτης τῆς πόλεως, ἐν αὐτῇ ὑπῆρχε φρούριον τοῦ ὁποίου νῦν μόνον τὰ ἐρείπια σώζονται, ἡλώθη δὲ αὕτη ὥς καὶ τὸ Ἀγκυρον ὑπὸ Ὀσμὰν καὶ Ὀρχάν καὶ τῶν σὺν αὐτοῦ, οἵτινες ἀποκατέστησαν κατὰ τὸν 18. αἰῶνα, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ κατέστησαν καθέδραν τῆς ἐξουσίας τῶν τῶ Ἰκόνιον, ἐξ οὗ ὠνομάσθησαν οἱ τοῦρκοι Ὀσμανλίδαι. Εἶνε δὲ τὸ μέρος τοῦτο ἀξιοσημεῖωτον εἰς τὴν ἱστορίαν, διότι ἐν αὐτῇ ὁ Θεόδωρος Λάσκαρης ἐνίκησεν ἐν λαμπρᾷ μάχῃ τοὺς Φράγκους· μετὰ ταῦτα ἐγένετο ἀποικία Ὀθωμανῶν, οἵτινες ἐγκατεσταθέντες ἐκεῖ ἔκτισαν κώμην τινα, οἵτινες προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ μέχρι πρὸ 40 ἐτῶν τρομεροὶ λησταὶ ὄντες, ἐλήστευον τοὺς ἐκείθεν διαβαίνοντας, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ σιδηροδρόμου καὶ ἄλλων ἐμπορικῶν σχέσεων ἐξημερώθησαν, καὶ νῦν ἐνσχολοῦνται εἰς τὴν ἀμπελοουργίαν καὶ γαλακτοποισίαν.

διότι τὸ μέρος εἶνε < ἰαν καρποφόρον. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σουλτάνου τοῦ ἀειμνήστου Μετζίτ, ἰδρῦθη ἐργαστάσιον τῶν μεταξωτῶν καὶ χρυσῶν ὑφασμάτων, καὶ ἰδίως τῶν πρὸς χρῆσιν τῶν ἀνακτόρων, ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ ἐργαστάσιον τοῦτο πρὸ ὀλίγον ἐτῶν ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς καὶ κατέπεσε ὅλο τὸ κτήριον, νῦν δὲ ἀνεγερθὲν ἔτι καλλίτερον προσελκύει τὴν ἀγάπην παντὸς διαβάτου νὰ περιέλθῃ αὐτὸ ἐν ᾧ ἐργάζονται χιλιάδες ἀνδρῶν καὶ κορασίων· ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης εἶνε Ὁθωμανοὶ σχεδόν.

Ἐχει δρόμους πλατεῖς καὶ καλοὺς, κτήρια ὠραία. Αἱ πλεῖσται τῶν οἰκιῶν εἰσὶ λιθοκτιστοὶ καὶ μονώρυφοι τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν εἶνε ὅ,τι ὠραῖον ἀναψυτικώτατον καὶ σχεδὸν ἅπασαι ἔχουσι κήπον ἢ ἀνθῶνα.

Ὀλίγον μακρὰν τῆς πόλεως ταύτης κεῖται μία γέφυρα, δι' ἧς διέρχεται ὁ σιδηρόδρομος· ἡ γέφυρα αὕτη ἔχει μῆκος μὲν 840-850 πῆχεις, βάθος 65-70 πῆχεις καὶ 8-9 πλάτους· εἶνε δὲ κατασκευασμένη ὅλως ἐκ σιδήρου, στηρίζεται δὲ ἐπὶ τεσσάρων στηλῶν, καὶ κάτωθεν αὐτῆς χύνεται ξηροπόταμος.

Περὶ τοῦ Ἀδὰ-Παζαρίου.

ἢ Νῆσος τῆς Ἀγορᾶς.

Ἱστορικὴ ἔποψις.

Ἡ πόλις αὕτη χειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὀχθῆς τοῦ Σαγ-γαρίου ποταμοῦ, εἶνε ἐν τῶν καλλιτέρων πόλεων τῶν ἐν Βιθυνίᾳ εὐρεσκομένων, κατοικεῖται δὲ ὑπὸ 20 χιλιάδων περίπου ψυχῶν.

Ἡ πόλις αὕτη κατὰ παράδοσιν τινα ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν

δὲν ὑπῆρχεν, ἀλλ' ὑπῆρχεν ἄλλη τις πλησίον αὐτῆς, τῆς ὁποίας μόνον τὰ ἐρείπια σήμερον σώζονται.

Ἐσχηματίσθη δὲ βραδύτερον, ὅτε ὁ σουλτάνος Ὁρχάν κυριεύσας τὰ μέρη ἐκεῖνα ἤρχισε καταστρέφων καὶ λεηλατῶν ἅπαντα τὰ πλησιόχωρα χριστιανικὰ χωρία, τινὲς τῶν κατοίκων τούτων φεύγοντες τὴν τελείαν καταστροφὴν ἐκρύβησαν οἰκογενειακῶς πρὸς τὸ μέρος τοῦ νῦν Ἀδὰ-Παζαρίου, διατελοῦντος τότε ἐρήμου καὶ δασώδους ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ κρύψῃ τοὺς φυγάδας ἀπὸ τὰ ὄμματα καὶ τὰς ἐρεῦνας τῶν τυράννων. Τοσαύτη δὲ πληθὺς φυγάδων συνεκεντρώθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος ἐσχηματίσθη ἀποικία ἀξιόλογος, ἥτις κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν καλύβαις ἐνδικοιτῶμένη, βραδύτερον δὲ ἤρχιζε νὰ κτίζῃ καὶ οἰκίας, καὶ μετ' ὀλίγον ἐκ τοῦ ἐρήμου καὶ δασώδους ἐκεῖνου μέρους ἀνέθορε νὰ πόλις, σχηματισθεῖσα διὰ τῆς ἀόκνου φιλοπονίας τῶν προσφύγων, καλλιεργησάντων πρὸς διατροφὴν αὐτῶν καὶ τοὺς περίξ τόπους.

Προϊόντος τοῦ χρόνου τόσον πλουσία ἀποικία ἐγένετο, ὥστε, ἀπῆλαυσε βραδύτερον παρὰ τῶν διαδόχων τοῦ Ὁρχάν καὶ τινῶν προνομίων αὐτοκρατορίας, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐντὸς ὀλίγου ἔτι ἔλαβεν ἀνάπτυξιν ἀξιόλογον κατὰ τὸ ἐμπορίον τε καὶ κατὰ τὰς ἄλλας τέχνας, καὶ ὡς ἐκ τοῦ προσφύρου τῆς θέσεως, καὶ διότι κεῖται ἐν τῷ μέσῳ ἀπειρῶν κοινοτήτων.

Ὀνομάσθη δὲ Ἀδὰ- (τὸ ὁποῖον παρὰ τοῖς Τούρκοις δ-νομάζεται νῆσος) ἕνεκα τῆς θέσεως εἰς τὴν ὁποίαν εὕρισκεται· διότι περιβάλλεται ὑπὸ δύο ποταμῶν ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ Σαγγαρίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑφ' ἑνὸς ἄλλου ποταμοῦ σχημασ-τιζομένου ἐκ τῆς Βοάννης λίμνης καὶ ὀνομαζομένου Τσάρ-

Σουγιοῦ, καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου ὑδρεύεται ἅπανα ἡ πόλις καὶ τὰ περίξ αὐτοῦ εὐρισκόμενα χωρία . . .

Παζάρ (ἦτοι ἀγορά) διότι εἶνε κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῶν περίξ εὐρισκομένων χωρίων, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐκάστην Δευτέραν συγκροτεῖται ἀγορά (Παζάρι) εἰς τὴν ὁποίαν ἐκ τῶν διαφόρων περίξ χωρίων συρρέει ἄπειρον πλῆθος.

Ὡς ἐκ τῆς γονιμότητος δὲ τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ εὐρίσκειται, καὶ τῶν πολυαρίθμων κοινοτήτων, αἵτινες τὴν περικοιχίζουσι καὶ τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, αἵτινες ἐν αὐτῇ ἐνεργοῦνται ὑφ' ὅλων τῶν περίξ κειμένων κοινοτήτων, ἡ πόλις αὕτη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοσαύτην ἀνάπτυξιν ἔλαβεν, ὥστε κατὰ τε τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸν πληθυσμὸν ἀκόμη, ἐπιτυχῶς ἀμιλλᾶται σήμερον, πρὸς τὴν Νικομήδειαν πρωτεύουσαν τοῦ Νομοῦ καὶ ἐνὸς τῶν ἐπισημοτέρων καὶ ἐμπορικωτέρων πόλεων καὶ λιμένων τῆς Βιθυνίας.

Ἐξ ὅλων τούτων ἀποδεικνύεται, ὅτι ἤθελε ἔτι περισσότερον ἀναπτυχθῇ ἡ πόλις αὕτη, καὶ ἔτι περισσότερον ἐμελλε νὰ ᾔτο ἀνθηροτέρα σήμερον, ἐὰν οἱ ποταμοὶ, οἵτινες περιβρέχουσιν αὐτὴν καὶ ἰδίως ὁ Σαγγάριος, δὲν τὴν κατέκλυζον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, οἵτινες ἐπιφέρουσι μεγίστας ζημίας εἰς αὐτήν.

Συνήθως ἡ πλημμύρα τοῦ Σαγγαρίου γίνεται κατὰ τὸν Μάρτιον μετὰ βροχερὸν καὶ χιονώδη χειμῶνα.

Ἡ δὲ πρώτη πλημμύρα συνέβη κατὰ τὸ 1862 περίπου, ἡ δὲ δευτέρα ἡ καὶ σπουδαιότερα τῇ 1867, τὴν ὁποίαν σχεδὸν καὶ πολλὰ φύλλα ἔγραψαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ δὲ προκύπτουσα ζημία ἀναβαίνει κατὰ χιλιάδας λίρων.

Ἄλλ' ἡ τρομερωτέρα πλημμύρα καὶ ἀνήκουστος εἰς τὰ χρονικά τῆς πόλεως ταύτης συνέβη ἐπὶ τῆς βασιλείας Σουλεϊμάν Γ' τοῦ Μεγαλοπρεποῦς, καθ' ἣν πολλαὶ μητέρες ἐχλαυσαν, πολλὰ οἰκίαι κατεστράφησαν καὶ πολλοὶ ἐπύγησαν.

Τὸ πάθημα τοῦτο διήγειρε τὸν οἶκτον ἀπάντων τῶν πέριξ εὐρισκομένων, καὶ μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν ὑδάτων ἔσπευσαν πάντες ἀνεξαιρέτως, ἵνα παράσχωσι πᾶσαν ἀπαιτούμενην συνδρομὴν εἰς τοὺς παθόντας· ἀλλ' αἱ ἰδιωτικαὶ αὐτῶν ἐνέργειαι ὑπὲρ τῆς παθούσης πόλεως, ὅσον γεναῖαι καὶ ἂν παρεσχέθησαν, ἐχρησίμευσαν ὥς μικραὶ σταγόνες παρηγορίας ριφθεῖσαι εἰς ὠκεανὸν δυστυχίας.

Τὸ γεγονός τοῦτο, ὅπερ ἐπροξένησε θλίβερόν κρότον εἰς τὰς διαφόρους σχεδὸν πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, ἐπληξε καὶ τὸ οὖς τῆς Α. Μ. τοῦ αὐτοκράτορος Σουλεϊμάν Γ' καὶ ἐκίνησε τὰ ἐλεήμονα καὶ οἰκτῆρμονα αὐτοῦ αἰσθήματα ὑπὲρ τῆς δυστυχοῦς ταύτης πόλεως, καὶ ὁ πραγματικῶς Μεγαλοπρεπὴς καὶ ἑνδοξος οὗτος μονάρχης ἀπεφάσισεν ἀνυπερθέτως νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν αὐτῆς κομίζων ἄφθονα τὰ μέσα τῆς ἀνακουφίσεως τῆς δυστυχίας. Συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Μεγ. βεζύρου του, Ἀλβανοῦ, ὑπὸ λαμπρᾶς συνοδείας καὶ ἀρχετοῦ στρατοῦ, ἔφθασεν εἰς τὸν τόπον τῆς δυστυχίας, ὅπου μετὰ πατρικῆς μερίμνης καὶ βασιλικῆς τῷ ὄντι ἐλευθεριότητος, συνετέλει πρὸς παρηγορίαν καὶ περιθάλψιν τῶν παθόντων, ἐπεσύρων ἑαυτῷ τὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας αὐτῶν. Ἀφοῦ δὲ ἔμμενε πολὺν καιρὸν εἰς τὸν τόπον τοῦ δυστυχήματος, ὅτε ἐπέστρεφεν εἰς τὴν ἑδραν τοῦ οὗτος ὁ μονάρχης, ἠκολούθησεν οὐχὶ τὴν διὰ τῆς Σαπάντσας ὁδόν, τὴν ὁποίαν διήνυσεν κατὰ τὴν ἄφιξίν του, ἀλλ' ἐτέραν τὴν

διὰ τῆς βορείας ὀχθῆς τῆς Βοάνης (1) λίμνης διερχομένην, καὶ κατ' εὐθείαν εἰς Νικομηδείαν ἄγουσαν. Τὸ δὲ μεταξὺ Ἀδὰ Παζαρίου καὶ Νικομηδείας διάστημα εἶνε περίπου 7 ὥραι, ἡ δὲ ὁδὸς εἶνε ἀμαξιτὴ καὶ ὁμαλὴ.

Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης (διὰ μέσου τοῦ Πῆς-χιοπροῦ καὶ τοῦ Σαδιορογανίου) εἰς ἀπόστασιν μόλις μίαν ὥραν ἀπέχουσιν τῆς παθούσης πόλεως Ἀδὰ-Παζαρίου, ἐπὶ τοπίων τερπνῶν καὶ ὑπὸ γονιμοτάτων γαιῶν περιστοιχιζομένων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Βυζαντινῶν ἔκειτο πληθὺς χριστιανικῶν χωρίων, τὰ ἐρείπια τῶν ὁποίων ἔτι καὶ νῦν σωζόμενα μαρτυροῦσι τὴν τότε εὐδαίμονα κατάστασιν τῶν τόπων τούτων καὶ τὴν ἀνθρωπότητα τῶν ἤδη ρηθέντων τόπων.

Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης εἰς τὸ Σκριδογάνιον τὸ ὁποῖον (δυτικῶς τοῦ Ἀδὰ-Παζαρίου κεῖται) εὕρισκονται ἐπὶ λοφίσκων οἱ ναοί, οὕτως εἰπεῖν, οἵτινες τιμῶνται, ἄλλοι μὲν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἅγιος Γεώργιος, Ἅγιος Νικόλαος, Ἅγιος Δημήτριος, Προφῆτης Ἡλίας, ἄλλοι δὲ Ἅγία Παρασκευή, Ἅγία Κυριακή, Ἅγία Μαρίνα, τὰ ἐρείπια τούτων τῶν ναῶν, ἅτινα πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐξεχώσθησαν καὶ ἰδίᾳ τὰ τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ Γεωργίου, καὶ ἡ πληθὺς τῶν ἀνθρωπίνων ὁστέων τῶν ὑπ' αὐτὰ ἀνευρεθέντων, ἀρκούντως μαρτυροῦσι περὶ τῆς πάλαι λαμπρότητος τῶν κοινοτήτων ἐκείνων, καὶ

(1) Ἡ Βοάνη λίμνη κεῖται πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Νικομηδείας καὶ πλησίον τῆς Σαπάντζας ἐξ ἧς ὠνομάσθη Σαπάντζια-κιολουῦ, περίξ τῆς λίμνης ταύτης εὕρισκονται χωρία, ἅτινα εἶνε κατοικοιμένα σχεδὸν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, καθὼς καὶ ὁ Ἑσμές, ὅστις κατοικεῖται ἀναμιξ ὑπὸ Ὀθωμανῶν καὶ ὀλιγίστων Χριστιανῶν. Εἶνε ταχυδρομικὸς σταθμὸς, δι' αὐτῆς διέρχονται οἱ ὁδοιπόροι ἐντεῦθεν ἐξάγονται μῆλα, ἀπὶδια, ἥδιστα, ἅτινα κομίζονται εἰς τὴν Κ. πόλιν.

τῆς καταστροφῆς, ἵς ἔτυχον ἐκ τῆς ἐφορμήσεως τοῦ δορυ-
κτῆτορος Σουλτάνου Ὁρχάν. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων, πρὸς ἀ-
νατολὰς τοῦ Ἀδὰ-Παζαρίου κεῖται πολέχνιον τι ὀνομαζό-
μενον Ἐκίστζε, πλησίον τῆς πόλεως ταύτης ὑπάρχουσι μέ-
χρι τὴν σήμερον φρούρια καὶ κατακόμβαι τὰ ὅποια σχεδὸν
εἶνε ἡρειπωμένα καὶ ἐντὸς ἐνὸς φρουρίου ἔχουσι φυτευθῇ
μεγάλα δένδρα· ἐξ ὧν τούτων ἀποδεικνύεται ἡ ἀρχαία
ἀκμαία κατάστασις αὐτῶν τῶν χωρίων.

Διερχόμενος τὰ μέρη ταῦτα ὁ Σουλτάνος Σουλεϊμάν καὶ
μὲ παρατηρητικὸν βλέμμα θεωρῶν τὰ πέριξ, κατεληφθῇ
ὑπὸ θαυμασμοῦ καὶ μελαγχολίας ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν τερπνῶν
μὲν ἀλλ' ἐρήμων τούτων τόπων, καὶ μετὰ λύπης ψυχικοῦ,
οὕτως εἰπεῖν, πόνου ἔβλεπε τὰς γονιμωτάτας ἐκεῖνας γαίας
χέρους καὶ ἐρήμους ἐλλείψει ἐργατικῶν χειρῶν πρὸς καλ-
λιέργειαν καὶ χρησιμοποίησιν.

Ταῦτα καὶ τοσαῦτα περίπου περὶ τῆς ἱστορικῆς κατα-
στάσεως τῆς πόλεως ταύτης· νῦν δὲ ἀρχόμεθα τῆς ἀρχαιο-
λογικῆς καταστάσεως, καὶ τῆς ἐνεστώσης.

Ἐνεστώσα κατάστασις.

Ἀλλ' ἡ δύστηνος αὕτη πόλις δὲν κατημαστιζέται μόνον
ὑπὸ τοῦ Σαγγαρίου, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πυρκαϊῶν, αἵτινες προ-
ξενοῦσι μεγίστας βλάβας, διότι σχεδὸν ὅλαι αἱ οἰκίαι εἰσι
ξύλιναι, καθὼς πρὸ δύο περίπου ἐτῶν (ἦτοι τὸ 1883 τὴν
27 Δεκεμβρίου) τὴν νύκτα ἐγένετο παρανάλωμα σχεδὸν τὸ
ἡμισυτῆς ἀγορᾶς, πολλοὶ δὲ ἀπὸ τοὺς καταστηματάρχας οὐδὲ
τοῦ ἐλαχίστου πράγματός των ἠξιώθησαν νὰ λάβωσιν. Ἐπει-
δὴ δὲ τὰ καέντα καταστήματα ἦσαν ξύλινα ἀπεφάσισαν οἱ
κτῆτορες, κατὰ διαταγὴν τῆς διοικητικῆς Ἀστυνομίας

ἐνταχθεῖν τὸ ἐν τῇ ἀγορᾷ
ἐν τῇ ἀγορᾷ τὸ 1883
ἐν τῇ ἀγορᾷ τὸ 1883

νά ἀνεγείρωσι πλέον λιθοκτίστα καταστήματα, ὡς καὶ γίνεται σήμερον.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Ἀδὰ-Παζαρίου, ὡς ἀνωτέρω ἐδηλώσαμεν, εἶνε περίπου 20 χιλιάδαις ἐξ ὧν 260 σχεδὸν οἰκογένεσαι Χριστιανικαί, καὶ 1800 οἰκογένεσαι Ἀρμένιοι καὶ 2000 περίπου Τοῦρκοι καὶ δλίγιστοι Διαμαρτυρόμενοι, Κιρκάσιοι, Κιούρτιδες, καὶ Μουχατζήριδες ἀλλ' οἱ μετερχόμενοι τὸ ἐμπόριον εἶνε οἱ Χριστιανοὶ καὶ οἱ Ἀρμένιοι καὶ δλίγιστοι Τοῦρκοι. Ἡ ἀγορὰ αὐτῆς παραβαλλομένη πρὸς τὴν ἀγορὰν τῆς Νικομηδείας εἶνε πλέον καλλιτέρα, μετὰ δὲ τὴν πρὸ δλίγου ἐτῶν γενομένην πυρκαϊάν (τῷ 1883 τὴν 27 Δεκεμβρίου) ἔτι περισσότερον ἐκαλλωπίσθη διὰ κτηρίων ὅλως λιθοκτίστων κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σχέδιον, ἔχει δρόμους πλατεῖς ὁμαλοὺς καὶ λιθοστρότους. Ἐν αὐτῇ ἐδρεύει ὁ καίμαχάμης (ὑποδιοικητής), ἀλλ' ὅστις ὑπάγεται ὑπὸ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ διοικητοῦ τῆς Νικομηδείας. Ἡ Ἑλληνικὴ κοινότης ἔχει 260 οἰκογενείας, εἶνε δὲ διηρημένη εἰς δύο ἐνορίας, εἰς ἐνορίαν τοῦ Προφήτου Ἡλίου καὶ εἰς τὴν τῆς Κοιμήσεως. Ὁ μὲν ναὸς τοῦ Προφ. Ἡλία, ἐκτίσθη τὸ 1831 περὶ τὸ φθινόπωρον. Ὁ ναὸς οὗτος περιστοιχίζεται ὑπὸ τειχῶν, ἐν δὲ τῇ αὐλῇ τοῦ ναοῦ ὑπάρχει ναὸς τοῦ Ἀγίου Μηνᾶ, ὅπου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τοῦ Ἀγίου μεγάλη λιτανεὶα γίνεται. Εἶνε δὲ ἐσταλισμένος ὁ ναὸς τοῦ προφ. Ἡλ. διὰ εἰκόνων, ὑπάρχει δὲ ἐξωθεν τοῦ ναοῦ ὁ νάρθηξ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ τείχους τοῦ περιβάλλου τοῦ ναοῦ κεῖται τὸ παλαιὸν Σχολεῖον, ἐν ᾧ ἐδίδαξαν πλείστοι διδάσκαλοι κατὰ διαφόρους χρόνους, ἀλλὰ τὸ ὅποῖον σήμερον δὲν εἶνε ἐν χρήσει· ἀντ' αὐτοῦ δὲ τὸ 1876 ἐκτίσθη νέον Σχολεῖον (συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Παρθενναγωγείου) προστατοῦντος τοῦ μαχαρίτου Χα. Γαβριήλ,

κεῖται ὅπερ εἰς τὸ κέντρον τῶν δύο ἐνοριῶν. Ὁ δὲ ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῷ 1832, ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ναοῦ τούτου ὑπῆρχε Σχολεῖον, ἀλλὰ δυστυχῶς σήμερον ἔχει μεταβληθεῖ εἰς καπνοεργοστάσιον. Νῦν δὲ ἐν μόνον Σχολεῖον Ἀλληλοδιδασκτικὸν ὑπάρχει, τὸ ὁποῖον συντηρεῖται ὑπὸ τῶν δύο ναῶν καὶ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ Σχολείου τε καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ διὰ τὸ ὁποῖον κατ' ἔτος καταναλίσκονται 180—200 λίρας.

Προστατεύεται δὲ τὸ Σχολεῖον τοῦτο ὑπὸ πέντε ἐφόρων (σχεδὸν πάντων ἀγραμμάτων, ἐπόμενον δὲ εἶνε ὁποῖον διδάσκαλον θὰ φέρωσι καὶ ὁποῖος θὰ εἶνε ὁ καρπὸς αὐτοῦ, ἐν γένει ἡ κατάστασις τοῦ Σχολείου τούτου εἶναι δυσάρεστος ἀλλὰ τί μέλλει γενέσθαι, διότι σχεδὸν εἶναι ἀπροστάτευτον) καὶ ὑπὸ Δημογεροντίας. Εἶνε δὲ τὸ Σχολεῖον τοῦτο διηρημένον εἰς δύο τμήματα, ἥτοι εἰς τὸ Ἑλληνοδιδασκτικὸν καὶ εἰς τὸ Παρθεναγωγεῖον, καὶ εἰς μὲν τὸ δεξιὸν μέρος διδάσκονται οἱ ἄρρενες, εἰς δὲ τὸ ἀρρεστερὸν τὰ κοράσια.

Καὶ εἰς μὲν τὸ τμήμα τῶν ἀρρένων φοιτῶσι 80 μικροὶ καὶ μεγάλοι, εἰς δὲ τὸ τῶν κορασίων 50 μικρὰ καὶ μεγάλα. Διευθύνεται δὲ τὸ μὲν τῶν ἀρρένων ὑφ' ἐνὸς ἀλληλοδιδασκάλου καὶ ἐνὸς βοηθοῦ καὶ ἐνὸς παιδονόμου, τὸ δὲ κορασίων ὑπὸ μιᾶς διδασκαλίσσης καὶ μιᾶς παιδονόμου.

Οἱ Ἀρμένιοι ἔχουσιν ἔχουσιν Ἐκκλησίας τρεῖς (3) καὶ πολλὰ Σχολεῖα, οἱ διαμαρτυρόμενοι μίαν Ἐκκλησίαν, ἐντὸς δὲ τοῦ περιβάλλου τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς Σχολεῖον τῶν.

Ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ἐν Ἀστυνομικὸν τμήμα μετὰ 10 κλητῆρων καὶ ὀλιγίστων στρατιωτῶν, ἔμπροσθεν δὲ τοῦ Ἀστυνομικοῦ τμήματος Τηλεγραφεῖον, ἀριστερὰ τοῦ Ἀστυνομικοῦ τμήματος Δημαρχεῖον. Δήμαρχος δὲ εἶνε εἰς Ἀρμένιος

ονομαζόμενος Χᾶ Σιραγιάν, ἀνὴρ φιλέλληνα, κατὰλληλος εἰς ταύτην τὴν ὑπηρεσίαν, εὐνοούμενος τοῦ Σουλτάνου, τὸν ὁποῖον πολλάκις οἱ Τοῦρκοι ἠθέλησαν νὰ ἀνατρέψωσιν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν.

Ἀρχαιολογικὴ ἔποψις αὐτῆς.

Ἄν καὶ εἶνε δύσκολον νὰ ἐξιστορήσῃ τις ἀκριβῶς τὴν ἀρχαιολογικὴν κατάστασιν μιᾶς πόλεως σχεδὸν ἀσημάντου ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ἂν εἶνε περιττὸν, ἐκρίναμεν καλὸν νὰ εἴπωμεν ὀλίγιστα τὰ ὁποῖα εἶδωμεν ἰδίους ὄμμασι καὶ τὰ ὁποῖα κρίνομεν ἄξια ἀναγνώσεως.

Μίαν ὥραν μακρὰν σχεδὸν τῆς πόλεως πρὸς Δ ὑπάρχει μίαν γέφυραν τῆς ὁποίας τὸ μὲν μῆκος εἶνε 450 περίπου πηχ., τὸ δὲ πλάτος 8. σχεδὸν καὶ τὸ ὕψος 10 πηχ., συνίσταται δὲ ἐξ 25 θόλων.

Κατὰ διαστήματα ἡ γέφυρα αὕτη φέρει ὁπὰς, δι' ὧν δύναται εἰς μόνον ἄνθρωπος νὰ εἰσέλθῃ, καθὼς δὲ φαίνεται, ὅτι αὗται εἶνε θύραι τῶν κατακόμβων. Εἰς τὴν Α. ἄκραν ταύτης εὐρίσκονται ἐρείπια νχοῦ τινος, προσκεκολλημένου ἐπὶ τινος λόφου. Τοῦ ναοῦ τούτου σώζεται μόνον τὸ μέρος τῆς Ἀγίας Τραπέζης, ὡσαύτως δὲ καὶ μέρος τοῦ θόλου τοῦ εὐρισκομένου ἄνωθεν τῆς Ἀγ. Τραπέζης, πάντα δὲ τὰ ἄλλα μέρη ἔχουσι κατορημνισθῇ. Δεξιὰ τοῦ ναοῦ ὑπάρχει ἐν μονοπάτιον, δι' οὗ εἰς μόνον δύναται νὰ ἀνέλθῃ, τὸ δὲ μονοπάτιον τούτου ἄγει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ ὀπίσθεν μέρος τοῦ θόλου ἐνθα εὐρίσκεται ὀπή, δι' αὐτῆς πάλιν εἰς μόνον δύναται νὰ κατέλθῃ, ἀλλ' ἔτι καὶ νῦν οὐδεὶς κατῆλθε εἰς τὸ μέρος τοῦτο, διότι πολλοὶ πολλάκις ἐξετάσαντες καὶ κατελθόντες μέχοι σημείου τινος εὔρον ὅτι εἶναι λαβύρινθος.

Κάτωθεν τῆς γεφύρας ταύτης δεξιὰ σώζονται ἐρείπιά τινα, ἅτινα μαρτυροῦσιν ὅτι ἐνταῦθα ἐξάπαντος ὑπῆρχε πόλις καὶ μάλιστα ἐπίσημος, ἥτις κατεστράφη ὀλοτελῶς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σουλτάνου Ὁρχαν τοῦ ἐκπορθητοῦ. Τοῦ ναοῦ τούτου, οὕτως εἶπεῖν, σώζονται καὶ εἰκόνες τινὲς ἁγίων καὶ ἀποστόλων, ἀλλ' ἢ μᾶλλον εὐδιάκριτος εἰκὼν εἶνε τῆς Θεοτόκου κρατούσης εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς τὸν υἱὸν αὐτῆς, Κύριον, τὰς εἰκόνας ταύτας ἂν καὶ ἐπροσπάθησαν οἱ Τοῦρκοι νὰ ἐξαλείψωσι δὲν ἡδυνήθησαν, ἀλλὰ σχεδὸν ἡκροτηριάσθησαν καὶ ἐχρωματίσθησαν, ὥστε εἶνε δύσκολον νὰ διακρίνῃ ξένος τις, ὅστις δὲν γνωρίζει, εἰμὴ ὅταν πλησιάσει· ὁ δὲ θόλος οὗτος εἶναι παρόμοιος μὲ τὸν ἐνταῦθα ναὸν τῆς Ἀγίας Εἰρήνης.

Εἰς τὴν Ἀ ἄκραν αὐτῆς ἔχειτο πρὸ εἰκοσιν ἐτῶν μεγάλη τις πύλη, ὡς τῆς τοῦ Ἀδριανοῦ τὴν ὁποίαν καταστρέψας ὁ Χασὰν Πασσᾶς (Ἰσμὶδ σαντζαγνὴν) μετέφερε τοὺς λίθους αὐτῆς πρὸς Β. τοῦ Περ-Κιοπροῦ πρὸς ἀνέγερσιν ἰδίου ὑδρομύλου. Δεξιὰ τῆς πύλης ταύτης εὐρίσκετο ἄλλη τις θύρα, δι' ἧς ἀνήρχετό τις διὰ ἐλικοσιδοῦς κλίμαχος εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς πύλης, ἀλλὰ νῦν οὔτε αὕτη ἢ πύλη σώζεται οὔτε ἡ θύρα.

Ἑμπορικαὶ ἐπιχειρήσεις καὶ
ἡ διάδοδις τῶν Γραμμάτων ἐν αὐτῇ.

Ἐπειδὴ τὸ μέρος αὐτῆς τῆς πόλεως εἶνε κέντρον τοῦ ἐμπορίου, διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐμπόροι ὁμοεθνεῖς καὶ Εὐρωπαῖοι μεταβάντες ἔκτισαν ἐργοστάσια ζυλικῆς καὶ τῆς μετάξης.

Πρὸ εἰκοσι δύο ἐτῶν Εὐρωπαῖοι εὐγενέστατοι ἀδελφοὶ Ρα-

παήλ, λαβόντες ἀδειαν παρὰ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως ἤλθον πρὸς τὰ μέρη τοῦ Ἀδά-Παζαρίου ἐπὶ λόγῳ μὲν νὰ συναθροίσωσι ξυλίαν, ἐπὶ σκοπῷ δὲ νὰ ἰδρῦσῳσι ἐργοστάσιον ξυλικῆς, (ὡς ὕστερον ἀπεδείχθη). Ἀλλὰ δυσυχῶς ἅμα ἤκουσεν ἡ Κυβέρνησις τὴν ἀνέγερσιν ἐνὸς τοιούτου κτηρίου ἄνευ προνομίου (διότι τὸ προνόμιον εἶχε δοθῇ εἰς αὐτοὺς μόνον πρὸς σύναξιν ξύλων) διατάττει τὴν παῦσιν αὐτοῦ, ὅπερ καὶ ἐγένετο, καὶ ἔκτοτε δὲν λειτουργεῖ· τότε δὲ συνέπεσε ν' ἀποθάνῃ ὁ μεγαλειότερος τῶν ἀδελφῶν, ὅστις ἐνήργει περὶ ὧν τούτων, οἱ δὲ δύο ἄλλοι ἀδελφοὶ οἱ ὑπομείναντες ἀπῆλθον εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀλλ' ἐπιστρέψας μετὰ ταῦτα ὁ μικρότερος διαμένει ἔτι καὶ νῦν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὀρυκτολόγος παρὰ τῇ Τουρκικῇ κυβερνήσει.

Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἐργοστάσιον τοῦτο εἰργάζετο, λέγω, ὅτι μεγάλας ὠφελείας θὰ εἶχεν ἡ πόλις· μετὰ δὲ τῶν ἐργασιῶν, ἃς ἔκαμε ἐν διαστήματι ἐνὸς περίπου ἔτους εἶνε καὶ ὁ δεσποτικὸς θρόνος τοῦ ναοῦ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ὅστις κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ καλλιτέχνου Μιχαὴλ Βέπερ κατὰ μίμησιν τοῦ θρόνου τοῦ ἐν Ρώμῃ Πάππα, εἶνε δὲ τόσον καλλιτεχνικὸς ἐργασμένος, ὥστε ὅσοι ξένοι ἔρχονται ἀποροῦν, διότι πράγματι εἶνε ἔργον σπανιώτατον, καὶ οὐδαμοῦ εὐρίσκεται ἢ ἐν Ρώμῃ.

Ὡς πρὸς τὴν παιδείαν δὲ εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐσχάτην βαθμίδα, διότι καὶ ἂν ὑπάρχῃ Σχολεῖον, ὅμως ὁ καρπὸς αὐτοῦ εἶνε ὀλίγιστος καὶ ἐλάχιστος καὶ ἐπομένως δύναται νὰ θεωρηθῇ μηδὲν, ὅθεν κινούμενος ὑπὸ φιλοτιμίας καὶ ἐνδιαφέροντος συνιστῶ τὴν προσοχὴν τοῦ Συλλόγου (τῶν Μικρασιανῶν σπουδαστῶν), ὡς μόνον μέσον δυναμικόν, ἵνα ρίψῃ τὸ βλέμμα του καὶ ἐπὶ τῶν χωρίων τούτων, διότι ἐὰν αὐτὰ μένουσιν εἰς τὰς χεῖρας ἀνικάνων ἀνδρῶν καὶ οἵτινες,

ἐν ἐνὶ λόγῳ δύναμαι νὰ εἰπῶ, ὅτι εἶνε ἀγράμματοι, (καὶ ἂν μεταξὺ αὐτῶν εὐρίσκονται καὶ ἡμέτεροι συγγενεῖς), ἀλλὰ βλέπων τὴν τοιαύτην κατάστασιν τῶν Σχολείων μετὰ λύπης μου ἐτόλμησα νὰ εἰπῶ ταῦτα τὰ ὀλίγα.

Γλῶσσα ἐπικρατοῦσα εἶνε ἡ Τουρκικὴ, ἀλλ' οἱ αὐτόχθονες Ἕλληνες ἤρχισαν ἤδη εὐτυχῶς νὰ ὁμιλῶσιν οἱ πλεῖστοι σχεδὸν καὶ τὴν ἑλληνικὴν, μετὰ πολλῆς δὲ χάριτος ἀναγινώσκουσι τὰ ἑλληνικὰ φύλλα, ἅτινα ἐνδιαφέρονται πλεῖστον εἰς αὐτούς.

Ἐγγραφον ἐν Ἀθήναις τὴν 24 Μαρτίου 1885.

M. H. ΒΙΘ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΠΕΡΙ ΠΡΟΥΣΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ ἀρχαία Προύσα.

Ἐπειδὴ ἡ Προύσα εἶνε ἡ ἀρχαιοτάτη καὶ κυριωτέρα πόλις τῆς Βιθυνίας, καλὸν ἐθεωρήσαμεν νὰ εἰπῶμεν τινὰ περὶ αὐτῆς ἐν μεγίστῃ περιλήψει.

Ἡ ἀρχικὴ κτίσις τῆς Προύσης ἀμφισβητεῖται ὑπὸ πολλῶν συγγραφέων, καθότι ὑπῆρχον δύο ἱστοιᾶται ὁμώνυμοι πόλεις πλὴν τῆς νῦν ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὄρους Ὀλύμπου κειμένης ἥτις ἐκαλεῖτο πάλαι Θεοῦπολις ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Προύσου τοῦ Α' ἐκαλλωπίσθη δὲ καὶ ὠχηρώθη ὑπὸ τοῦ Προυσίου τοῦ Β'. καθ' ὁδηγίαν Ἀνίβα τοῦ Καρχηδονίου ὅστις εἶχε καταφύγει τότε εἰς τὴν αὐτὴν Προυσίου τοῦ Β'. Μετὰ τὴν βασιλείαν τῶν Προυσαέων καὶ Νικομηδέων περιήλθεν εἰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων ἀκμάσασα ἐπὶ παιδείᾳ. Ἐπὶ δὲ Τραϊανοῦ τοῦ αὐτοκράτορος κατέστη εὐδαίμων πόλις.

Ἐκ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων περιέρχεται περὶ τὰ τέ-
λη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος εἰς χεῖρας τῶν Ὀθωμανῶν ἀμαχητὶ (1326
μ.Χ. προδοθεῖσα ὑπὸ τινος Κοτζᾶ Μιχαήλ) καὶ τότε οἱ κάτοι-
κοι αὐτῆς ἔφυγον εἰς Κίον. Ἐγκαθιδρυθεὶς δὲ ὁ πρῶτος θρόνος
τῶν πέντε μεγάλων κατακτητῶν Σουλτάνων Ὀσμάν, Ὀρχάν,
Μουράτ Α' Βαγιαζήτ Γηριτήμ (Κερανοῦ) καὶ Μωάμεθ
τοῦ Πορθητοῦ, ἔφθασεν εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τοῦ με-
γαλείου της. Μεταφερθεὶς δὲ ὁ θρόνος εἰς Κωνσταντινούπολιν,
καὶ κατὰ τὰ 1855 καταστραφεῖσα ὑπὸ σεισμοῦ ἔμεινεν
σχεδὸν ἔρημος ἐκτὸς τῶν σωζομένων κοιμητηρίων τῶν
πέντε κατακτητῶν Σουλτάνων οὓς ἀνέφερον καὶ Μουράτ
τοῦ Β'. Ἐν ἐνὶ λόγῳ πλείστους αὐτοκράτορας ἐνεγκόλη-
σεν ἡ πόλις αὕτη.

Ἡ νεωτέρα Προῦσα.

Ἡ νῦν Προῦσα κεῖται ἀκριβῶς ἐνθα ἔκειτο τὸ πάλαι ἡ-
τοι παρὴ τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου. Διαιρεῖται δὲ εἰς
5—6 μεγάλας συνοικίας, Βαλικ-Παζάρ, Καγιά-Πασί, Δε-
μῖρ-Τασί, Σέρτ-Πασί, καὶ ἡ ἡμιεπίσημος Καγιάγαν, καὶ
Μαραδιέ. Κατοίκους ἔχει 100 χιλιάδ. μετὰ τῶν ἐκ Ῥου-
μανίας προσφύγων ἐλθόντων ἐν καιρῷ τοῦ ῥωσσοτουρκικοῦ
πολέμου. Τζαμιά, κοιμητήρια, σχολεῖα, ξενῶνες, μοναστήρια,
πλείστα, ἅτινα ἰσαριθμοῦσι τὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους. Χριστια-
νικαὶ ἐκκλησίαι τρεῖς, ἃ ἐν Βαλοῦκ-παζαρίῳ ἡ τοῦ Ἰωάννου
τοῦ Θεολόγου, β' Ἀγίου Γεωργίου ἐν Καγιά-πασίῳ, γ' καὶ
Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ ἐν Δεμῖρ-καπίῳ. Θρησκεῖαι δὲ εἶνε ἡ
τῶν Ὀρθοδόξων, Διαμαρτυρομένων, Καθολικῶν, Μωαμεθα-
νῶν, καὶ Ἑβραίων. Εὐφορος οὖσα παράγει δημητριακοὺς
καρποὺς, ἀλλὰ δὲν ἐπαρκοῦσι εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ ὥς ἐπὶ τὸ

πλείστον ὁπώρας λαμπροτάτας. Βιομηχανικά, μεταξοσκό-
λιξ καὶ μέταξα, καὶ πολυτελέστατα ὑφάσματα ἐκ γυνησίας
καὶ καθαρᾶς μετάξης. Σχολαί, Ἑλλ., Ἀλληλοδιδασκτικά 3,
Νιπηναγωγεία 3, Παρθεναγωγεία 3 καὶ μίαν κεντρικὴν
Ἑλλ. Σχολὴν μετὰ τεσσάρων διδασκάλων, διδάσκεται ἐν
αὐτῇ ἡ Ἑλληνικὴ, Λατινικὴ, Γαλλικὴ, καὶ Τουρκικὴ.

Μακρὰν αὐτῆς ἡμίσειαν ὥραν εἶνε τὰ θερμὰ λουτρά τοῦ
Τζέκυργιε σιδηροῦχα τε θειοῦχα. Κλίμα ὑγιεινόν. Ὑδατα
ἄφθονα, πλὴν τινὰ ἐξ αὐτῶν δύσπεπτα. Αἱ περίξ αὐτῆς
τοποθεσίαι ἀρκούντως καλαί. Διοικῆται ὑπὸ Πασσᾶ ἢ Βαλῆ.

Ἐξηταζομένη φυσιολογικῶς ἡ Προῦσα ἐστὶ λίαν μετα-
λώδης. Τὰ θερμὰ αὐτῆς ὑδατα αὐτοφρεῖ ὄντα εἰσι τὰ μὲν
σιδηροῦχα θερμοκρασίας 60°—65° τὰ δὲ θειοῦχα 70°—75°
Μέταλλα ἔχει πλείστα ὅσα, ἀλλ' ἅπαντα μένουσι τεθαμμέ-
να ἐν τῷ Ὀλύμπῳ καὶ ὑπὸ τῶν ὑποριῶν αὐτοῦ ἐκ τε τῆς
ἀγνοίας τῶν Προυσαέων καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως
εἴτε ἐκ τῆς ὀκνηρίας αὐτῶν.

Διὰδοσις τῶν γραμμάτων ἐν αὐτῇ.

Προὔτιμήσαμεν νὰ εἰπώμεν τινὰ περὶ τῆς διαδόσεως τῶν
γραμμάτων ἐν αὐτῇ ἐπὶ ταῖς τελευταίαις ἡμέραις τῆς κα-
ταδιώξεως τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς Τούρκων
καὶ ἄλλων αὐτοκρατῶρων.

Ὡς δὲ λέγει ὁ σεβαστὸς καὶ ἀείμνηστος Σχολάρχης τῆς
Νικομηδείας Μ. Κλεώνυμος ἐν τῷ πονήματι αὐτοῦ, ὅτι ἐν
Προύσῃ ἐσυστήθη Ἑλληνικὸν Σχολεῖον κατὰ τὸ 1804 πε-
ρίπου, περὶ δὲ τὰ 1812 ἐχρημάτισεν ὡς διδάσκαλος ἐν αὐτῇ
Γεώργιος τις ὁ ἐπονομαζόμενος Αἰνίας· περὶ τὰ 1817 ἀρ-
κούντως διεδόθη ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν αὐτῇ, τότε δὲ ἐβελ-

τιώθη καλλίτερον. Ἐκ τῆς Προύσης κατήγετο ὁ Κριτίας, ὅστις ἐπειδὴ ἦτο εἰδήμων καὶ φιλομαθὴς τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, Τουρκικῆς γλώσσης, ἐ χρημάτισε διδάσκαλος ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Γένους. Ἐκ ταύτης τῆς πόλεως κατάγεται καὶ ὁ Χρυσάνθος Καμασάρης (1787), ὅστις ἐ χρημάτισε συντάκτης τοῦ Προσκυνηταρίου τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ.

Πλησίον τῆς πόλεως Προύσης ὑπάρχει κώμη τις ὀνομαζομένη Πελαδάριον, ἐκ ταύτης λοιπὸν τῆς πόλεως κατήγετο καὶ ὁ πρὸ 20 περίπου χρόνων χρηματίσας ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Γένους Σχολάρχης Εὐστάθιος Κλεόβουλος, ἀνὴρ πεπαιδευμένος καὶ προικισμένος διὰ πολλῶν Εὐρωπαϊκῶν διαλέκτων. Τοιαῦτα περίπου περὶ τῆς πρὸ 60 χρόνων διαδόσεως τῶν γραμμάτων ἐν αὐτῇ.

Προάστειον τῆς Προύσης εἶνε τὰ Μουδανιὰ, παράλιος πόλις, ἐμπορικὸς λιμὴν, δι' οὗ διαβιβάζονται τὰ ἐμπορεύματα καὶ οἱ ἐπιβάται· πάλαι ἐκαλεῖτο Μύρλεια ἢ Ἀπάμεια ἐκ τοῦ κτήτορος Μύρλου. — Οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶνε χριστιανοὶ Ὁρθόδοξοι συμποσοῦνται δὲ εἰς 800 καὶ πλεον οἰκογενείας, ἐξ ὧν ὀλίγιστοι Ἕλληνες καὶ Τούρκοι. Συγκοινωνεῖ δὲ μετὰ τῆς Προύσης δι' ἀμαξιτῆς μὲν ὁδοῦ, ἀλλ' ἀνωμάλου, ἧς ἐνθεν καὶ ἐνθεν ὑπάρχουσιν εὐσκία δένδρα καὶ πεδιάδες. Ἐν αὐτῇ πρὸ ὀλίγων ὑπῆρχεν Ἑλλ. σχολεῖον, ἀλλὰ τὸ ὅποσον ἔνεκα ἐλλείψεως πρὸς τοῦτο μέσων ἐκλείσθη, νῦν δὲ ἔχει Ἀλληλοδ. σχολήν. Περὶ τὰ 1862 γενομένης ἀνασκαφῆς ἐν τινι ἀγρῷ εὗρέθη εὐμέγεθες ἀρχαῖον ἀμφιθέατρον· ἐσχάτως δὲ καὶ ἐν τῇ ἀνεγέρσει τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου (πρὸ 25 ἐτῶν) ἀνευρέθησαν ἀρχαίας τινος οἰκοδομῆς ἐρείπια.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΥΣΑ.

Ἡ ῥωμαντικὴ καὶ περικαλὴς Προῦσα
Καθέδρα αὐτοκρατόρων πάλαι οὖσα.

Ἀμφισβητούμενη ὑπὸ πολλῶν κτητόρων,
Καὶ καταστράφεισα ὑπὸ αὐτοκρατόρων.

Νῦν δὲ τίχεται ἔρημος μένουσα
Τῶν βαρβάρων ζυγὸν φέρουσα.

ΠΕΡΙ ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑΣ

Ἱστορικὴ ἐπισήμη

Ἡ χορωνὶς ὄλων τῶν πόλεων τῆς Βιθυνίας, ἡ Νικομή-
δεια, (α) διεκρίνετο ἀπὸ τὰς ἄλλας ὅχι μόνον κατὰ τὸν πλη-
θυσμόν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν κάλλοσιν· ἐκτίσθη δὲ ὑπὸ τοῦ
Νικομήδους τοῦ α' υἱοῦ τοῦ Προυσαέως τοῦ β'. Ἀνέκαθεν
ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἡ πόλις αὕτη
διετέλεσεν ὡς μητρόπολις ὄλων τῶν περὶ τῆς Βιθυνίας
κειμένων πόλεων τε καὶ χωρίων καὶ εἰσέτι μένει διατελοῦ-
σα μητρόπολις τινων. Τινὲς τῶν ἱστοριογράφων ὀνο-
μάζουσι αὐτὴν λαμπράν πόλιν ἄλλοι δὲ μητέρα τῶν ἐν
Βιθυνείᾳ πόλεων. Κτίσας δὲ ταύτην ὁ Νικομήδης ἀφιέρω-
σεν εἰς τὴν θεὰν Δήμητραν καὶ εἰς τὴν κόρην αὐτῆς, τῆς
ὁποίας λαμπρότατος ναὸς ὑπῆρχε τότε ἐν αὐτῇ καὶ πολλὰ
ἐπίσημα οἰκοδομήματα διαφέροντα ἕνεκα τοῦ κάλλους καὶ
τῶν δαπάνων. Κεῖται δὲ ἡ σημερινὴ πόλις παρὰ τὸν μυ-

(α) Τὸ διάστημα, ὅπερ διχνοῦσι ὁ σιδηροδ. ἀπὸ Χρυσουπόλεως εἰς
Νικομ. ἐντὸς 4 ὥρων εἶνε 94 χιλιόμετ.

χὸν τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου, εἶνε ἐμπορικὸς λιμὴν, ἐνθα διατρίβουσιν οἱ πρόξενοι καὶ ἔμποροι. Ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς συμποσοῦται εἰς 18 χιλ. περίπου ψυχῶν. Ἐπειδὴ τὸ μέρος τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τι ἦτο ὀχυρὸν, διὰ τοῦτο ἐφείλκυσε πολλοὺς ἐκ τῶν στρατηγῶν καὶ αὐτοκρατόρων τοῦ τε Βυζαντινοῦ καὶ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, οἵτινες κατὰ τὰς ἐκδρομὰς, ἃς ἐποίουν ἐν Ἀνατολῇ διήρχοντο πολλάκις ἐν αὐτῇ διαμένοντες δ' ἐνταῦθα ἐτέλουν πανηγύρεις καὶ θυσίας καὶ ὄργια, διὰ τοῦτο προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν νεκώρου (ἀπενεμήθη δὲ ὁ τίτλος οὗτος εἰς τὴν Νικομηδεῖαν ὑπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς συγκλήτου). Ἡ πόλις αὕτη ἂν καὶ ὑπέκειτο εἰς συχνὰς δονίσεις σεισμοῦ καὶ ἐπιδρομὰς βαρβάρων λαῶν, (διότι κατεστράφη ἐπτάκις), ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐπιτόπιος παράδοσις· μίᾳ δὲ ἐκ τῶν καταστροφῶν αὐτῆς ἐγένετο τῇ 352 ἐπιτροπεύοντος τοῦ Ἀριστονότου Νικαέως, ὅστις ἐφονεύθη κατὰ τὸν γενόμενον σεισμὸν (ἤκμασε δὲ οὗτος ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου), ὅμως οἱ κάτοικοι αὐτῆς καὶ ἀφ' ἐτέρου οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ρώμης ἐκαλλώπιζον καὶ ὠχύρωνον αὐτήν· καθ' ἣν δὲ ἐποχὴν ὁ Διοκλητιανὸς μετεκόμισε τὴν ἔδραν του ἐν αὐτῇ, τόσον ἐκαλλώπιζε τὴν πόλιν διὰ ὀχυρῶν φρουρίων καὶ λαμπρῶν οἰκοδομῶν ἢ ὅσον ἦτο πρὶν· ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ἤκμασε καὶ ὁ Λακτάνιος Φερμιανὸς, ὅστις ἀνέλαβε τὴν εὐθύνην νὰ διδάξῃ τοὺς νέους τῆς Νικομηδεῖας τὴν Ρωμαϊκὴν νομικὴν, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ του μὴ εὐρὼν μαθητάς, διότι δὲν ἠθέλησαν οἱ νέοι τῆς Νικομηδεῖας νὰ μάθωσι τὴν Ρωμαϊκὴν.

Εἶνε γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας, ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ὅτε οὗτος κατεδίωκε τοὺς Χριστιανοὺς ἐγένετο ἡ σφαγὴ τῶν μυρίων τῷ (303)

(1) καὶ εἶχε γένει αὕτη σφαγεῖον ἀπειρών μαρτύρων. Ἄλλ' εὐτυχῶς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ μεγ. Κωνσταντίνου ἡ χώρα αὕτη ἠλευθερώθη ἀπὸ τὰς βασάνους καὶ καταδιωγμοὺς, ὅστις ἐγκατέστησεν αὐτὴν ἔδραν αὐτοῦ, ἕως οὗ ἀπεπερατώθη ἡ οἰκοδομὴ τῆς Ρώμης, διαμένων δ' ἐνταῦθα ἐκαλλώπισε τὴν πόλιν, κτίσας πολλοὺς λαμπροὺς ναοὺς καὶ ἄλλας οἰκοδομὰς, ἔκτοτε μετὰ τὴν μεταβίβασιν τοῦ θρόνου τοῦ εἰς Ῥώμην ἢ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπεσκέπτετο αὐτὴν, καθ' ἣν δὲ ἐποχὴν ἐπέστρεφεν ἐκ τῆς κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείας, καταληφθεὶς ὑπὸ πυρετοῦ κατὰ τὴν διάβασίν του ἀπῆλθεν εἰς Νικομήδειαν καὶ ἔμεινε πολλὰς ἡμέρας (2).

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ εὐεργέτου τοῦ Χριστιανισμοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἤρχισεν ἐκ νέου νὰ προσβάλληται ἡ πόλις αὕτη ὑπὸ διαφόρων ἐπιδρομῶν καὶ προσβολῶν κατὰ τὰς μάχας, ὅς ἐκύρηττον οἱ αὐτοκράτορες ἀλλήλους τὴν αὐτὴν τύχην ὑπέστη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Οὐσπεσια-

1) Οὗτοι πάντες κατεκαύθησαν ζῶντες, σονηγμένοι ὄντες ἐν Ἐκκλησίᾳ (κατὰ τὸν συναξαριστὴν) τὴν ἡμέραν τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, εἴκοσι χιλιάδες τὸν ἀριθμὸν (ὁ δὲ Εὐσέβιος ἐν τῇ Ἐκκλ. Ἱστορίᾳ) λέγει ὅτι, οἱ εὐρίσχομενοι τότε χριστιανοὶ ἐν Νικομηδείᾳ διὰ βασ. διατάγματος, παντὸς γένους σωρηδὸν οἱ μὲν ξίρει κατεσφάττοντο, οἱ δὲ διὰ πυρὸς ἐτελειοῦντο καὶ ὅτι θεῖα τινα καὶ ἀνεκδιηγῆται προθυμία ἄνδρες ἑμοῦ καὶ γυναῖκες πηδῶντες ἐρρίπτοντο εἰς τὸ πῦρ.

Μεταξὺ τῶν μαρτύρων, ὡς δῆλον ἐστὶ, ἦσαν καὶ ἄλλοι πολλοὶ εὐπατρίδαι, δηλαδὴ ἡ Πρίσκα θυγάτηρ τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ ἡ Βαλλερία ἡ γυνὴ αὐτοῦ. περὶ τούτων ἴδε **Dictionnaire univers d'histoire et de Geographie, etc.**

[2] Διαμένων ἐνταῦθα καὶ ἰδὼν βραδύνουσαν τὴν ἱασίν τοομετέθη εἰς Χέρακα ἔνθα καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸν **Hammer**.

νοῦ καὶ ἄλλων. Ἐπὶ δὲ τοῦ Κωνσταντίνου υἱοῦ τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου γενομένου σεισμοῦ ἐν καιρῷ νυκτός, κατεδαφίσθη σχεδὸν ὅλη ἡ πόλις, ὅτε καὶ ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς Κε-κρόπιος ἐφονεύθη. Τὴν αὐτὴν πάλιν ὑπέστη τύχην ἡ δούστηνος αὕτη πόλις ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, γενομένου σεισμοῦ διαρκέσαντος 40—45 ἡμέρας πλείσται οἰκίαι κατεστράφησαν καὶ πλείστοι ἐφονεύθησαν, οἱ σεισμοὶ οὗτοι ὅχι μόνον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτοκρατόρων ἐβλαψαν αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα.

Ὅτε δὲ οἱ Τουρκομάνοι ἐγκατεστάθησαν κατὰ τὸν IB' αἰῶνα καὶ ἔκτισαν τὴν καθέδραν αὐτῶν τὸ Ἰκόνιον. Εἰς δὲ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν ὁ Ὀσμάν, ἐπειδὴ ἦσαν οὗτοι διεισπαρμένοι τῇ δε χἀκείσε, συνενώσας πᾶσας τὰς φυλὰς αὐτῶν ὑπὸ ἓν σκῆπτρον, καὶ ὠνόμασεν αὐτοὺς Ὀσμανλίδας, οἵτινες προϊόντες τοῦ χρόνου ἀφ' οὗ ἐξουσίαζον πολλὰς πόλεις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἐβασίλευσεν ὁ Ὀσμάν (ὡς πρῶτος Σουλτάνος καὶ ἰδρυτῆς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας), καταστήσας καθέδραν τοῦ μετὰ ταῦτα τὴν Προῦσαν, τέλος ἐφώρμησε καὶ κατὰ τῆς πόλεως ταύτης· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο ὀχυρὰ διὰ τοῦτο ἠδυνήθη κατὰ τι νὰ ἀντισταθῇ κατὰ τὰς γενομένας ἐφόδους· ἐν καὶ μόνον τὸ ὁποῖον ἠνάγκαζε τὴν πόλιν ταύτην νὰ φοβῇται, ἐκ τῆς ἀσιτίας καὶ τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον κατήρχετο διὰ γεφύρας μετοχετευόμενον εἰς τὰ ὑδραγωγεία τῆς πόλεως, ὅστις ἐπήγαζεν ἐκ τοῦ παρακειμένου ὄρους, ὅθεν ἐννοήσαντες οἱ ἐχθροὶ τὴν πηγὴν τοῦ ὕδατος ἀποκόπτουσι τὴν δίοδον, καὶ περιφρουροῦντες τὰ τείχη στενῶς ἐπολιόρχουν αὐτήν. Οἱ δὲ Νικομηδεῖς ἀναγκασθέντες ἔνεκα τῆς πείνης, στέλλουσι πρεσβεσίαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα δι' ἧς ἐζήτουν τὴν βοήθειάν του, τὴν ὁποίαν οὗτοι παραχρῆμα ἔλαβον, καὶ ὅστις ἦλθε

μετὰ στρατοῦ καὶ στόλου, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τῶν Ὀσμανλίδων ἰδόντες τὴν ἀφίχθεισαν βοήθειαν καὶ συγχρόνως καὶ τὸν στόλον ὅστις προσωρμίζετο εἰς τὸν λιμένα, βλέποντες ἤδη οὗτοι τὴν δεινὴν κατάστασιν αὐτῶν ἐζήτησαν νὰ συνθηκολογήσωσι. Μετὰ τὴν ἀποστολὴν πρεσβειῶν τινῶν πρὸς ἀλλήλους τέλος ἐσυνθηκολόγησαν, τότε ὁ μὲν ἀρχηγὸς τῶν Ὀσμανλίδων ἀπῆλθεν, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀφίχθῃ οὐδέποτε εἰς ταύτην καὶ μὴ γνωρίζων τὴν μαγευτικωτάτην καὶ τερπνὴν θέσιν τῆς πόλεως, ἀπεβιάσθη, καὶ διέμενεν ἐν αὐτῇ ἐπὶ τινὰς ἡμέρας καὶ εἶτα ἀπῆλθεν, ἀφήσας εἰς τοὺς Νικομηδεῖς καὶ ὅσον σίτον εἶχε φέρεי μεθ' ἐαυτοῦ (ἐκ τοῦ Ἰωάννου Κατακουζηνοῦ βιβλ. Β' 24 ἐκδ. Βόννης). Πλειστάκις ἐβλάβη ἡ πόλις αὕτη κατὰ τὰς εἰς διαφόρους χρόνους γενομένας ἐπιδρομὰς καὶ πλείστα ἄλλα γεγονότα ἀναφέρουσι περὶ τῆς πόλεως ταύτης οἱ ἱστορικοί· ἡ δὲ ἐπιτόπιος παράδοσις, λέγει, ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἡλώθη δι' ἀπάτης ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν εἰσελθόντων ἐν σκοτινῇ νυκτὶ, στρατηγούντος τοῦ Ἀχτζέ Κοτζᾶ, οὗτινος ὑπάρχει εἰσέτι τέμενος κτλ.

Ἀρχαιολογικὴ ἔκποψις τῆς πόλεως ταύτης.

Εἰ καὶ ἡ πόλις αὕτη ὑπέστη τοσαῦτα δεινὰ καὶ καταστροφὰς τῶν οἰκιῶν καὶ ναῶν καὶ βωμῶν κτλ. κατὰ τὰς διαφόρους γενομένας ἐκδρομὰς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων εἴτε ὑπὸ τῶν Ὀσμανλίδων καὶ ἄλλων, ἐν τοσούτῳ ὑπάρχουσιν ἔτι καὶ νῦν λείψανα διαφόρων ἀρχαιοτήτων, ἅτινα εἰσὶν ἀρκετὰ νὰ δείξωσιν εἰς τὸν περιηγητὴν περὶ τῆς ἀρχαιότητος τῆς πολέως ταύτης.

Ἀφ' οὗ αἱ προσβολαὶ καὶ ἐκδρομαὶ περιεστάλησαν, ἤρ-

χισεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νά κλῆρωπίζηται πάλιν αὐτῇ, καί συναθροισθέντων πολλῶν μεταναστῶν ἐκ διαφόρων μερῶν ἡ καὶ αὐτῶν, ἔκτισαν συνοικίας· εἰς μίαν δὲ ἐκ τῶν συνοικιῶν ἔκτισαν τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου,

Μετὰ δὲ ταῦτα, κατ' ἐπιτόπιον παράδοσιν, ἀφίχθαις ἐν-
ιαυθα ἱερός τις ἐκ Καισαρείας μετακόμῃσθε μεθ' ἑαυτοῦ τὴν
δεξιὰν αὐτοῦ τοῦ Βασιλείου καὶ ἀφίσωσεν εἰς τοὺς Νικομη-
δεῖς, διέταξε δὲ εἰς τοὺς Νικομηδεῖς χριστιανούς, νά ἀνοι-
κοδομήσωσι πῶν σαλευθέντῃ ναὸν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου.
οὕτω καὶ ἐγένετο, καὶ διατηρεῖται μέχρι τῆν σήμερον· ἐκτί-
σθη δὲ κατὰ τὸ 1801. Ἄλλ' οἱ Νικομηδεῖς χριστιανοὶ ἂν
καὶ εἶχον αὐτὴν δὲν παρημέλουν, ὅπως νά ἐκκλησιάζωνται
εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἱερατικοῦ καὶ μεγαλομάστορος Παν-
τελεχίμωνος, αἱ τινες εἶχον σκευὴν νά κλῆρωπίζηται κατὰ τὴν
τὴν Β' Ἀναστάσιν ἐν αὐτῷ. Ἐπὶ τῆς βορρᾶς πλευρᾶς τοῦ
ναοῦ ἁγίου Βασιλείου κεῖται τὸ ἔξῃς ἐπίγραμμα·

« ΠΡΩΗΝ ΑΜΟΙΡΟΣ ΕΝ ΘΕΟΥ ΠΕΛΑΓΩ ΛΟΓΟΥ, ΝΥΝ
» ΕΜΗΕΠΑΗΣΜΑΙ ΜΥΣΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥΙΑΣ, ΝΕΩΣΘΟΥ
» ΑΝΩΧΘΕΙΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΕΝΘΕΟΥ, ΕΝ ΧΙΛΙΟΣΤΩ
» ΟΚΤΑΚΟΣΙΟΣΤΩ ΤΡΙΤΩ, ΣΩΤΗΡΙΩΔΕΙ ΘΕΟΓΟ-
» ΝΕΙΑΣ ΕΤΕΙ, ΚΕΙΜΑΙ ΔΕ ΜΑΡΤΥΣ ΠΡΟΘΥΜΙΑΣ
» ΣΥΝΤΟΝΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑΣ, ΠΑΣΗΣ
» ΑΡΧΙΕΡΗΟΣ ΚΥΡΗΝΙΟΥ ΕΠΗΤΡΙΧΟΥ, ΟΣ Μ' ΕΚ
» ΒΑΘΡΩΝ ΕΥΗΡΕΟΥΣ ΜΑΛΑ, ΧΡΙΣΤΟΥ ΑΤΤΡΕΥ
» ΤΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΚΑΙ ΔΑΦΙΑΝΗ, ΑΥΤΟΧΘΟΝΩΝ
» ΤΕ ΟΥΘΩΣΘΕΩΝ ΚΑΙ ΤΕΝΩΝ, ΟΥΣ ΤΑΣ ΥΠΕ-
» ΡΕΣΙΑΣ ΘΕΟΥ ΣΩΣΟΙ ΠΑΣΗΣ.

Ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς ἐκκλησίας ὑπάρχει τὸ δημοτι-
κὸν σχολεῖον πῶν Νικομηδεῶν, καὶ τὸ πρότερον ἐτῶν ἑξερ-
χῶν, ἀνδραγαθιστῶν ἱεροφάντων καὶ ἱεροφάντων ἱεροφάντων.

θέν Ἑλληνικὸν Σχολεῖον τῇ συνδρομῇ τοῦ Γεωρ. Ζαρίφη. Ἐν
 Νικομηδεῖα συνέστη ἑλληνικὴ Σχολὴ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ
 αἰμυνίστου Ἀθνασίου Κυρίου μητροπολίτου αὐτῆς (ἦτοι
 κατὰ τὸ 1795). Ἀμα τῇ διορίσει αὐτοῦ εἰς Νικομήδειαν
 πρῶτον καθεῖλον ἐνόμισαν, ὅπως ἐκπαιδεύτῃ τοὺς νέους
 Νικομηδεῖς, ὡς φιλόμους. ἔτι καὶ τὴν σύστασιν Δημοτικ-
 ῶν τε καὶ Ἑλληνικῶν Σχολείων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Βιθυν-
 νίας. ἃ δὲ διδύκει ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ ἀναφέρεται Γεώρ-
 γιος τις βνομαζόμενος κ.τ.λ. Καὶ ἄλλαι ὧν τὸ ὄνομα δὲν
 ἐκρίνουμεν καλὸν νὰ θέσωμεν, διότι ὁ ἄρχιεπίσκοπος αὐτῆς
 ἐδίδυκεν ἢ οὐ. Ὡς οὖν ὁμοιογενεῖς εἶναι ὁ Παντοκλήμων
 ἦτορ Νικομηδεῖς, αὐτοῦ ἔπο- αὐτοῦ τῆς Εὐστοργίου καὶ
 τῆς Εὐδοκίας, οὕτως ὁ μὲν κατὰ εἰδωλολάτρεας, ἡ
 δὲ κατὰ εἰς τὸν Χριστὸν. ὅθεν τῆς ἐποχῆς αὐτῆς
 θείας εἰς τὴν εὐτέλειαν καὶ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ κατὰ
 θείας ὑπὸ τοῦ Ἐκκλησιασμοῦ εἰσάγειτο. Ἦν δὲ ὁ Ἐκκλησιασμός
 τοῦ ἐν Νικομηδεῖα (Ἐκκλησίας) καὶ σὺν αὐτῷ ὁ Ἐρ-
 μανός καὶ ὁ Ἐρμολάος. Διδαχθεὶς τὴν ἱερουργίαν τέχ-
 νην, μετῴρετο φιλοφρόνως, θεραπεύων πᾶσαν νόσον δυ-
 νόμει τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως του ἢ διὰ τῆς τέχνης, διὰ
 τοῦτο ἐπαξίως ὀνομαζόμενος Παντοκλήμων ἀντὶ Παντοκλέω-
 τος, ὡς ἐκκλησιῶν πρότερον. Ἐπειδὴ εἶχε ἀναίτιον ποτὲ τοὺς
 ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ τινός καὶ ὁμοιογενεῖς θεραπεύει κατὰ
 μίμησιν τοῦ Εὐαγγελικοῦ ἐκείνου τυφλοῦ, τοῦτε ἱεροῦ καὶ
 τῆς ἱατρίας αὐτοῦ τρόπον, αὐτὸς μὲν ἀνακαίρεται παρὰ
 χρῆμα. Ὁ δὲ μεγαλομάρτυς καὶ ἱματικὸς Παντοκλήμων
 συλληφθεὶς καὶ πολλοὺς μάρτυρας ὑπομείνας, τέλος ἀποπέ-
 μνεται καὶ τὴν τιμὴν κεφαλὴν (κατὰ τὸ 305 ἐπὶ τῆς βα-
 σιλείας τοῦ Μαξιμιλιανοῦ). Μᾶλλον τῆς δυναστείας τῶν λα-
 τίνων ὑπῆρχε νὰ εἴη αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτε αἱ λατίνοι εἰσέλασαν

εἰς τὴν Νικομηδείαν λεηλατήσαντες αὐτὴν σὺν τοῖς ἄλλοις ἀφῆρπασαν καὶ τὰ ὅσα τοῦ Ἁγίου ἔκτοτε ἔμεινεν ὁ ναὸς ἀπομονωμένος, περὶ οὗ ἡ ἐπιτόπιος παράδοσις λέγει, ὅτι, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Σουλτὰν Μουράτ Α. μετέβαινε διὰ τῆς Νικομηδείας εἰς τὰς κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐπιστρατείας αὐτοῦ καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἠρώτησε, τί κτίριον εἶνε τοῦτο; οἱ δὲ ἀπήντησαν ὅτι εἶνε κατοικητήριον ληστῶν, πάραυτα διέταξε νὰ κρημνισθῇ· ἀλλ' ἐκ θαύματος ἁγίου ἐμποδιζόμενος ἵνα ἀπέλθῃ εἰς τὴν Ἀνατολὴν, κατὰ τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου, ἠναγκάσθη ἐκ τῆς διασωθείσης ὕλης νὰ κτίσῃ αὐτὸν, ἵνα δὲ ἐφελκύσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ λαοῦ παρεχώρησε διὰ αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος καὶ προνόμια ὅπως μὲν ἀφορολόγητος, ὥς καὶ οἱ προσκυνηταὶ οἵτινες, ἔρχονται κατ' ἔτος νὰ μὴ πληρώνωσιν οὐδέν. Πράσσει δὲ μέχρι τοῦδε ἀπολαμβάνει καὶ τινα φόρον ἐπιτεταγμένον ἀπὸ τῶν πέριξ κειμένων χωραφίων καὶ ἀμπελώνων. Ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ Μουράτ ὑδρυθεὶς ναὸς σαθρωθεὶς περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17 αἰῶν., ἀνεκαινίσθη περὶ τὰ μέσα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μητροπολίτου Νικομηδείας κυρίου Παΐσιου, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἥτις μέχρι σήμερον σώζεται.

« Ἀνεκαινίσθη ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομ. καὶ ἱερατικοῦ Παντελεήμονος ἀρχιερατεύοντος τοῦ Πανιερωτάτ. μητροπ. Νικομηδείας Παΐσιου, διὰ τῆς συνδρομῆς τούτου καὶ τῶν ἐντιμοτάτων κληρικῶν καὶ λοιπῶν χριστιανῶν τῆς Νικομηδείας..... ἔτει Α. Ψ ».

Σαθρωθέντος δὲ καὶ τούτου, ἀνηγέρθη λιθοκτιστος περὶ τὰ 1858 διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν τε Νικομηδέων καὶ τῶν ἐκ Βιθυνίας καταγομένων χριστιανῶν καὶ ἄλλων φιλευσεβῶν, προστατεύοντος τοῦ Σεβ. Μητροπολ. Νικομ. κυρίου Διονυσίου Ἀνδρίου. Ἐχει σχῆμα παραλληλόγραμμον τετρά-

γωνον τοῦ ὁποίου ἡ ὀροφὴ εἶναι κατασκευασμένη εἰς σχῆμα πρίσματος τριγωνικοῦ, εἰς τὸ μέσον τοῦ ὁποίου ὑπάρχει θόλος· κάτωθεν δὲ τούτου ὑπάρχει καὶ ἄλλος ναὸς μικρότερος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ ἁγίου, παρὰ δὲ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ὑπάρχει ὁπή τις, οὕτως εἰπεῖν, δι' ἧς κατέρχεται τις εἰς τὸ ἁγίασμα διὰ κλίμακος λιθίνου, περιβάλλεται δὲ αὕτη ὑπὸ κιγκλίδων· περίξ δὲ τοῦ ναοῦ ὑπάρχει εὐρεία περιβολὴ τείχους, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐφυτεύθησαν διάφορα εὐσκία δένδρα, εἰς δὲ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν καὶ δυτικὴν κεῖνται δωμάτια πρὸς κατοικίαν τῶν προσκυνητῶν. σὺν τούτοις παρὰ τὴν μεσημβρ. πλευρὰν ὑπάρχουσιν οἱ τάφοι τῶν ἐν τῇ πόλει οἰκούντων χριστιανῶν κατὰ δὲ τὴν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν γενομένην ἀνασκαφὴν ἀνευρέθησαν καὶ τὰ ἴχνη τοῦ παλαιοῦ ναοῦ ἐκτεινομένου πρὸς ἀνατολὰς εἰς ἰκανὸν διάστημα, τοῦ ὁποίου ἡ βάσις ἦν καταστρωμένη ἐκ Μωσαϊκῶν λίθων ὁλως κεχρωματισμένων, μετὰξὺ ἄλλων ἀνεκαλύφθησαν ἐπιγραφίαι τινες· παρὰ δὲ τοῦ νεκροταφείου τῶν Ἀρμενίων εὐρέθησαν ἴχνη ἐρειπίων ναῶν ἢ βωμῶν, κατ' ἐπιτόπιον δὲ παράδοσιν, ὅτι αὐτὸ τὸ μέρος, ἦτο ἔνθα κατεκαύθησαν οἱ δισμύριοι· ἐάν δέ τις ποιήσῃ μίαν ἐκτενεστέραν ἀνασκαφὴν θέλει εὐρεῖ ἐν αὐτῷ πλεῖστα κειμήλια τῆς ἀρχαιότητος. Τὸ δὲ περιεργότερον εἶναι, ὅτι τὰ κάλλιστα μέρη, εἰς ἃ εὐρίσκονται εἴτε τείχη, ναοί, καὶ ἁγίασματα, εἶνε εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων καὶ εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἀφίνουσιν αὐτοὶ νὰ περιέλθῃ τις· ἐπὶ τινος λόφου πλησίον τῆς πόλεως ταύτης κεῖται τὸ μέρος, ὅπου ἔκτισε ἀνάκτορον ὁ Σουλτὰν Μαχμουδ, ὅτε ἤλθεν εἰς Νικομήδειαν (ἦτοι τὸ 1833), τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται Σεράι Παγτζεσί, ἀλλὰ ἐκ βάρων ἀνωκοδομήθη μὲν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του καὶ διαδόχου αὐτοῦ Σουλτὰν Ἀβδουλ Μετζίτ ἀλλὰ ἐπεραιώθη ὑπὸ

τοῦ εὐχλεοῦς ἀνάσσοντος τότε Σουλτάν 'Αζίζ· κατὰ δὲ τῶν γενομένων ἀνασκαφῶν αὐτοῦ ἀνεκαλύφθησαν πολλαὶ ἀρχαιότητες, οἷον ἀγάλματα καὶ κίονες Δωρικήs καὶ Ἰωνικήs κατασκευῆs. Πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ μέρη τῆς πόλεως ταύτης ὑπάρχει τὸ ἀγίασμα τῆς ἁγίας Βασιλίστης παρὰ τὸ χωρίον 'Αγὰ-κιοί, σὺν τούτοις ὑπάρχουσι γνωστὰ ἀγιάσματα τῆς ἁγίας Κυριακῆs, τῆς ἁγίας 'Αννης, τῆς ἁγίας Παρασκευῆs, πάντα ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς. Πρὸς μεσημβρ. δὲ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος παρὰ τὴν παραλίαν ὑπάρχει καὶ τόπος, ἐν ᾧ ὑπάρχουσι τὰ εἰρηπία τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου (α). Πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσας εἰς τὸ Μιχαλήτζιον εὐρίσκεται ἕτερον ἀγίασμα τοῦ 'Αποστόλου Ἀνδρέου, ὡς καὶ ἄλλο ἀγίασμα τοῦ προφήτου 'Ηλίου, κείμενον ἐπὶ τῷ ὁδῷ τοῦ λαοῦ καλουμένου Τζινε-δα-γ'· εἰς τὸν ὁποῖον κατὰ τὴν 20 'Τουλίου πολλοὶ πιστοὶ χριστιανοὶ συνέρχονται πρὸς προσκύνησιν· τὸ ὕδωρ τοῦ ἀγιάσματος τούτου εἶναι μεταλλικὸν καὶ ὅστις χρησιμεύει εἰς ἱάσιν τῶν λιθιάσεων, καὶ λίαν ὑγιεινόν.

Ἡ σημερινὴ πόλις κεῖται παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ 'Αστακηνοῦ κόλπου, ἔχει δὲ 15 χιλ. περίπου κητοίκων ἐξ ὧν 300 οἰκογεν. Ἕλληνας Ὀρθόδοξοι, 2000 Ἀρμένιοι, 2000 Τοῦρκοι, 200 διαμαρτυροῦν., ὀλίγιστοι Ἀθῆγγανοὶ καὶ Ἰουδαῖοι καὶ ὀλίγιστοι Ἕλληνας ἑμποροὶ. Τὰ δὲ προϊόντα αὐτῆς, τὰ ἐξαγόμενα ἀπὸ τὰ πέριξ χωρία καὶ μὴ ἀρκοῦντα εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν κητοίκων αὐτῆς εἶνε, οἱ δημητριακοὶ καρποὶ ἐκτὸς τούτου ἐξάγεται μέταξιν, λινόσπορος, καρποὶ παγώσιμοι, τυροὶ καὶ τινὲς δὲ ἐκ τῶν κητοίκων αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀλιείαν.

(α) Τὸ μέρος τοῦτο οἱ Ὀθωμανοὶ ἀνορθώσαντες εἰσέτι • Βορρᾶν ἐκ-
κλησίαν· ὅθεν φαίνεται, ὅτι, ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ναὸς τοῦ ἁγ. Νικολάου.

Τὸ κλίμα αὐτῆς εἶνε νοτιώδες· ἔχει δρόμους πλατεῖς καὶ σχεδὸν ἀκαθάρτους. Ἐνταῦθα ἐδρεύει ὁ πασσάς, ἔχει δὲ ἐν τηλεγραφείῳ καὶ ἐν Ἀστυνομικῷ τμήμα, πλησίον δὲ τοῦ Ἀστυνομικοῦ τμήματος κεῖται ναύσταθμος Αὐτοκρατορικός, ὅπου κατασκευάζονται πολεμικαὶ φρεγάται καὶ διάφορα ἄλλα μικρὰ πλοῖα.

Ἡ ἐπικρατοῦσα γλῶσσα εἶνε ἡ Τουρκικὴ, ἀλλ' οἱ μὲν χριστιανοὶ αὐτῆς ὁμιλοῦσι τὴν ἐλληνικὴν, οἱ δὲ Ἀρμένιοι τὴν ἀρμενικὴν κτλ. Ἴσως πολλοὶ ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν ἡμῶν γνωρίζουσιν, ὅτι ἡ Νικομήδεια εἶνε πρωτεύουσα, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ σαντζακίου καὶ ἐν αὐτῇ ἐδρεύει ὁ πασσάς, ὅστις ἔχει ἀξίωμα μουτεσαρίφου· πρὸ 50 ἐτῶν συνεστήθη αὐτόσε τηλεγραφικὸς σταθμὸς, οὗτινος τὰ τμήματα συνδέονται μετὰ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ἡμίσειαν ὥραν σχεδὸν μακρὰν αὐτῆς πρὸς ἀνατ. εὐρίσκονται δύο ἐργοστάσια τῶν φεσίων καὶ τῶν ἐριοῦχων, τῶν ὁποίων τὸ μὲν πρῶτον ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ, τὸ δὲ δεύτερον ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μετζίτ.

Πρὸ 10 ἐτῶν ἰδρύθη ἐν αὐτῇ μύλος, ὁ ὁποῖος ἐργάζεται διὰ πυρὸς καὶ ὀνομάζεται (ἐξ αὐτῆς δευρμένη).

Ὅτε πρὸ ὀλίγον ἐτῶν ἐγένετο ἰσοπέδωσις τῶν ὁδῶν, ἵνα διέλθῃ ὁ σιδηρόδρομος, πλησίον τοῦ Κελεζίου ποταμοῦ, ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀστακηνοῦ Κόλπου, ἀνεκαλύφθη ἀμφιθεατρικῶς κατεσκευασμένον θέατρον, ἐξ οὗ φαίνεται, ὅτι ἐνταῦθα ὑπῆρχε πόλις.

Περὶ τοῦ Μιχαηλητζίου.

Τὸ χωρίον τοῦτο κεῖται πρὸς β. τῆς Νικομηδείας, ἀπέχει δὲ σχεδὸν μίαν ὥραν ἀπὸ τῆς Νικομηδείας.

Πότε ἐκτίσθη καὶ ὑπὸ τίνος εἶνε ἄδηλον, ἀλλὰ τοῦτο μόνον δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Βυζαντινῶν, διότι μέχρι τὴν σήμερον οἱ κάτοικοι αὐτοῦ ὀνομάζουσι τὴν Νικομήδ. Κάστρον· ἴσως δὲ ὑπῆρξεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου.

Ὅλοι οἱ κάτοικοι αὐτοῦ εἶναι Ἕλληνες ὁρθόδοξοι, συνιστάμενοι ἐκ 300 περίπου ἑλλ. οἰκογενειῶν. Ὅμιλοῦσι τὴν ἑλληνικὴν, οὐχὶ καθαρῶς, ἐνασχολοῦνται οἱ μὲν εἰς τὴν ἀμπελουργίαν καὶ κηπουρικὴν οἱ δὲ εἰς τὴν τεκτονικὴν κ.τ.λ. Ἐχουσι ἑλληνικὸν Σχολεῖον καὶ μίαν ἐκκλησίαν τιμωμένην ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἁγίου Βασίλειος. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης ἐκ Νικομηδείας εἰς Μιχαηλίτζιον εὐρίσκεται ἁγίασμα τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου καθὼς καὶ ἕτερον ἁγίασμα τοῦ προφ. Ἡλιοῦ, κειμένου ἐπὶ τοῦ ὅρους τρυφικῆτι καλουμένου Τζενε-δ α γ ῆ, εἰς ὃ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τοῦ προφήτου ἀνέρχονται πλείστοι ἐντόπιοι ἄνδρες, γυναῖκες, παρθένοι, παῖδες καὶ οὕτως ἐπιτελοῦσι πανηγυρίν. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ ἀείμνηστος Σουλτάν Ἀβδούλ-Ἀζίζ χτίσας περίπτερον ἐν τῷ τζιφλικίῳ του, κατεβίβασεν αὐτὸ εἰς τὸ τζιφλήκιον Αὐτοῦ.

Περὶ τῆς Κεῦδες ἢ Κύδας.

Ἡ πόλις αὕτη ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοῦ Ὀσμάν (τῷ 1318 μ. Χ. Hammer τομ. α.) Πολὺ δὲ πιθανὸν νὰ ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τῆς Κυβέλης θεᾶς, ἥτις ἐλατρεύετο ἐκεῖ, ὥς δὲ λέγει ἡ μυθολογία, ὅτι αὕτη ἤρᾱτο τὸν Ἄπτην, οὗτινος τὰ αἰδοῖα κόψασα ἔρριπεν εἰς τὸν Γάλλον ποταμὸν τοῦ συμβάλλοντος εἰς τὸν Σαγγαρίαν. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἅπαξ τῆς ἐβδ. συγκροτεῖται ἀγορά· τὰ προϊόντα

αὐτῆς εἶναι κυρίως, ἡ μέταξα, τὸ βαμβάκιον, ὅπιον, καθὼς καὶ πολλοὶ φαγώσιμοι καρποὶ, (ὥς εἰκὸς, διότι τὸ ἔδαφος εἶναι καλλιεργημένον, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς τε καὶ τῶν πέριξ εἶνε λίαν φιλόπονοι) ἔτι δὲ ὑπάρχουσιν ἐργοστάσια μετάξης. Πλησίον αὐτῆς κεῖται ἐπὶ τινος λόφου τὸ χωρίον Ὁρτάκιοι. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ὄντες λίαν φίλοι τῆς παιδείας, ἀπεφασίσαντες πρὸ πολλοῦ χρόνου ἔκτισαν λαμπρότατον Σχολεῖον ἑλληνικὸν τε καὶ δημοτικὸν, παρ' ὅμοιον αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν διοργάνωσιν καὶ κατὰ τὴν γενομένην διάδοσιν τῶν γραμμάτων οὐδαμοῦ σχεδὸν τῆς Βιθυνίας δὲν ὑπάρχει, διότι καὶ μαθητὰς καλοὺς παράγει, οἵτινες γέγονται δεκτοὶ καὶ εἰς ἄλλα ἀνώτερα σχολεῖα καὶ διδασκάλους ἀξίας τιμῆς ἔχει.

Ὑπάρχει δὲ ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν τῆς Νικαίας.

Ἔχει κατοίκους Χριστιανούς καὶ Ἀρμενίους, οἵτινες πάντες σχεδὸν ὁμιλοῦσι τὴν Ἀρμενικὴν. Πλησίον αὐτῆς εὐρίσκεται καὶ τὸ Χουδὴ, τὸ ὅποιον ἔχει 200 περίπου Ἑλληνικὰς ὀρθοδόξ. οἰκίας, καὶ 100 περίπου θωμανικὰς.

Ἡ γλῶσσα αὐτῶν ἡ κοινὴ εἶναι ἡ Ἀρμενικὴ. Ἐπίσης καὶ οἱ κάτοικοι αὐτοῦ εἰσὶ φιλόμουσοι καὶ φιλόπονοι· κύριον δὲ ἔργον αὐτῶν εἶνε ἡ μεταξουργία καὶ βαμβακοφυτεία κ.τ.λ.

Περὶ τοῦ Σαριδογάνιου,

Τὸ Σαριδογάνιον κεῖται πρὸς Δ μᾶλλον τοῦ Ἀδα Παζαρίου, ἀπέχων 1 1)2 ὥραν ἀπὸ τοῦ Ἀδ. Παζ. Ἔχει κατοίκους 300 περίπου οἰκ. πάντων ὀρθοδόξων χριστιανῶν. (1)

(1) Κατ' ἐπιτόπιον παράδοσιν οἱ κάτοικοι αὐτοῦ τοῦ χωρίου μετηνέχθησαν ἐκ τῶν μερῶν τῆς Ἡπείρου πρὸ 300

Ἡ κυρίως ἐνασχόλησις αὐτῶν εἶνε ἡ γεωργία, ἡ μετα-
 ζουργία, ἡ ποιμενική, καὶ ξυλεία.

Ἐκάστην δὲ Δευτέραν κατέρχονται εἰς τὸ Ἀδά Παζά-
 ριον, ὅπου ἐκτελεῖται ἐμπορικὴ πανήγυρις, οὕτως εἰπεῖν, καὶ
 ἀγοράζουσι τὰ πρὸς τροφὴν ἀναγκαῖα.

Ὑψίκομοι καρύαι, μηλέαι καὶ ἀπιδεαὶ διεσπαρμέναι ἐντὸς
 τῶν χερσῶν ἐκείνων ἀγρῶν, ὥστε διεμαρτύροντο κατὰ τῆς
 ἐγκαταλείψεώς τῶν. Τέλος ἀφοῦ περιτλήθεν αὐτὰ τὰ μέρη,
 ἔνευσε τὸν πονηρὸν Βεζύρην τοῦ Ἀλβανόν, καὶ τῷ λέγει· «Βε-
 ζύρη, ὑπάρχουσιν ἄρα γε εἰς τὸ κράτος μου πολλοὶ τοιοῦ-
 τοι τόποι μένοντες ἔρημοι καὶ ἀκαλλιέργητοι· καὶ λοιπὸν
 » δὲν ὑπάρχουσι βραχίονες ἐν τῇ Ἀνατολῇ προθυμοὶ νὰ ἐκ-
 μεταλευθῶσι τοιοῦτον λαίπλοκον καὶ γονίμου καίης·
 » Ὁ δὲ Βεζύρης ἀπαντᾷ· Μεγαλειότατε, ἐνεκα τῶν κατὰ
 » καιρὸς πολέμων, τὸ Χριστιανικὸν στοιχεῖον σχεδὸν ἐξον-
 » τώθη εἰς τὰ μέρη ταῦτα, οἱ δὲ πιστοὶ, οἵτινες, ἔφερον τὰ
 ὅπλα πάντοτε καὶ ἔσπευδον πρὸς ὑποστήριξιν τῆς δυνάμεως
 τῆς ὑμετέρας μεγαλειότητος καὶ τῆς ἐξῆς ἡμῶν θρησκείας,
 δὲν εὐκαιροῦσι πρὸς καλλιέργειαν τῆς γῆς.

Καὶ ὅμως κρίμα εἶνε νὰ μένωσι τοιοῦτοι τόποι ἀκα-
 τοίχητοι.

Τότε ὁ πονηρὸς Ἀλβανὸς εὐρὼν εὐκαιρίαν ἐξέθεσε τὴν
 ἰδίαν του γνώμην, ἀφ' οὗ εἶδε τὴν Α. Μ. εἰς τοιαύτην ἀγα-
 νάκτησιν καὶ τῷ λέγει· «Μεγαλειότατε, ἐν Ἡπείρῳ, ὅπου
 ὁ Χριστιανικὸς λαὸς εἶνε πυχνός, ὑπάρχει κοινότης τις
 Χριστιανική, παρ' ἧς ἔλαβον πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, δι' ἧς
 ἀπαιτοῦσι νὰ μεταναστεύωσι εἰς τὰ μέρη ταῦτα, ὅθεν
 γὰν ὑμεῖς κοινῶς καλὸν, ἢ διατάξωμεν νὰ μετοική-
 σωσι, καὶ ἐγκρίνας τὴν γνώμην του ταύτην ὁ Σουλτά-
 νος, μετακομίζονται οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἡπείρου ἐνταῦθα·
 καὶ ἄλλα τινὰ λέγεται περὶ τῆς πόλεως ταύτης (ἐκτενε-
 στέρα περιγραφὴν τούτων ἴδε εἰς τὸν «Δερβίσην» τοῦ Δ.
 Πακαλοπούλου).»

Ἐν αὐτῇ εὐρέθη πρὸ 20 ἐτῶν σχεδὸν ἐπιγραφὴ τις ἐπὶ
πλακὸς ἣτις ἔχει ὡς ἐξῆς·

Ζ(ΥΡ)ΙΕΡΩΝ ΚΛΙΑΥΡΙΔΙΟΣ
ΤΙΜΟΚΡΑΤΗΣ

ΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ [ΑΥΡ

ΠΡΟΚΛΙΑ(Ν)Ι ΕΛΛΗΝΙΑ,

ΜΝΗΜΗΣ ΧΑΡΙΝ

Μεταφέρουεν τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν ἐκ τῶν «Βιθυνικῶν»
τοῦ ἀειμνήστου Μ. Κλεωνύμου καὶ τοῦ Χρ. Παπαδοπούλου
τοῦ 1867.

Πλησίον δὲ τοῦ ἀγιάσματος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου κατὰ
τὸ χωρίον Μιχαλήτσιον τῆς Νικομηδείας εὐρέθη τὸ ἐξῆς
ἐπίγραμμα· (ἐκ τῶν Βιθυνικῶν)

ΙΕΡΩΝΑΣ

ΚΛΙΠΙΑΔΟΥ

ΝΑΥΚΛΗΡΟΣ

ΖΗΣΑΣ ΕΤΗ Λ Δ.

ΧΑΙΡΕΤΕ.

ΤΕΛΟΣ.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

Τῶν κκ. φιλομουσων συνδρομητῶν

ΑΘΗΝΩΝ.

- Ι. Φιντικλῆς φαρμακ. 2
Ι. Μεσσηνᾶς
Ἄθ. Ρωμαῖος
Moise D. Lemonys
Κωνσταντῖνος Ἰωαννίδης
Παντολέων Α. Κοκκῶνης 3
Μερτίκας Καρᾶς
Γεώργιος Καρᾶς
Ἀναστ. Χρυσανθόπουλος 2
Γεώργ. Λαγανόπουλος

ΠΟΡΟΥ.

- Γ. Παπακυριακοῦ (διδ.νομ.)
Α. Βατικιώτης (δικηγ.)
Ἰωάν. Πάνου (καφεπώλ.)
Λ. Σαραντόπουλος (γρ.Εἰρ.)
Δ. Παπακυριακοῦ (συμβ.)
Ἐπ. Σολομωνίδης (ιατρ.)
Μαθηταὶ Βερβακείου
Χ. Κοντογούρης (Πατρεὺς)
Π. Τριανταφυλλίδης
Στ. Τριανταφύλλου
Μιλτ. Δέγλης
Θεοδ. Λάσκαρης
Μ. Παναγιωτόπουλος

Εὐάγγ. Μανούσος

- Ν. Κουτσογιάννης
Εὐάγγ. Λαμπαδάριος
Βασ. Ἀριστάρχης
Μ. Δ. Φουντουκλῆς
Γ. Κοκκῖνης
Γ. Οἰκονόμου
Ἀγγ. Βασιλείου
Μεγ. Μεταξᾶς
Ἄρ. Γεωργιάδης
Π. Πρωτοπαπᾶς
Ἰ. Δημητρίου

Β'. Τμήματος

- Γ. Παχτίκος (Ὁρτάκιοι)
Ἄνδ. Χαλκιάπουλος
Κ. Ὁρφανουδάκης
Ἰω. Μπουκουβάλας
Γυμν. Μητροπόλεως
Γ. Πισχοπάκης
Ἄν. Γεωργόπουλος
Κ. Κατριβάνος.

- Ἐμμ. Κανέλλης
Μελχισεδὲκ Φρουδάκης
Γ. Γαληνός
Δωρότ. Σ. οὐλῆς

Μι. Πορφύρης		Κ. Ἀντωνίου	
Νικ. Γαλήνης		Ἰωσ. Ὁρφανίδης	
Γ. Ψαλτήρας (δικηγ.)		Ναοὺ Μιχαήλ	
Λ. Κωνσταντάρης Κ)λεως 3		Σ. Σπείρος	
Ζ. Ταξιόπουλος	»	Ν. Καρύμουσα	Μαγνισ
Ἀντ. Σαράφογλους	»		ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑΣ
Ἰάκ. Δεκαβάλας	»		
Μιλτ. Χρηστίδης	»	Θθ. Βασιλείου (δημοδ.)	2
Ἀπ. Ἀναστασιάδης	»	Α. Στρατηγόπουλος	
Β. Βέρροιος		Ἀδελφοὶ Ἰακωβίδα	
Ἑλ. Παπαδοπούλου (μαία)		ΜΕΣΟΧΩΡΙΟΥ	
Ἀνέτω Μανδρᾶ		Μ. Μορδανίδης (φ. ἱατρ.)	3
Ἀν. Μελισσηνός		Παντ. Θεοδορίδης	2
Γ. Βασιλειάδης		Ἰω. Μορδάνου	
Σ. Μαρτίνος		Γορδ. Ἀναστασίου	
Ἀν. Διαμαντίδης		ΑΔΛ-ΠΑΖΑΡΙΟΥ	
Α. Καλδριμιδής		Π. Ἀνδρεάδης	
Ν. Μωραΐτης		Χρ. Αἰβαζόπουλος	
Γ. Παπαδόπουλος		Παπᾶ Ἰωακείμ οἶκον. τοῦ	
Ρετέος Μουράτη		ναοῦ τῆς Κοιμήσεως)	2
Ἀ. Μελεμενής		Παπᾶ Σταύρου τοῦ Προφ.	
Ἀθ. Ἑσαίας		Ἠλείου	
Α. Παπαδόπουλος		Φίλ. Μογιατζή	2
Ν. Δημητρίου		Γ. Κραμπίτσος	
ΠΡΟΥΣΗΣ (καταγόμ.)		Κωσ. τῆς Εὐθυμιάδης	
Α. Ἰωαννίδης		Ἑμμ. (Κραμπίτσος)	
Κυπριανὸς		Στ. Βασιλείου	
Β. Ἀμπατζόπουλος		Βασ. Χριστοδούλου	
Εὐστρ. Δανιηλίδης		Στ. Ἀνδρέου	2
Κλ. Χουρμούδης		Ἐπ. Ἀγγελίδου	φοίτ. 2
Α. Παπαδόπουλος	Μαγνισ	Ἰω. Ζαχαράδου	Μ

Σωκράτης Γεωργίου

) 4 Ἀν. Μ. Γκιουλπαπάγλου

Συμ. Γκιουλπαπάγλου 2

Αἰτούμεθα συγγνώμην παρὰ τῶν κκ. συνδρομητῶν, ὧν τὰ
ὀνόματα δὲν ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸν κατάλογον ἕνεκα τῆς
βραδείας ἐπιστροφῆς τῶν ἀγγελιῶν, ἔτι δὲ καὶ ἐκείνων, ὧν
τὰ ὀνόματα παρεμορφώθησαν διὰ τὸ δυσανάγνωστον τῆς
ὑπογραφῆς των.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Αἰτούμεθα συγγνώμην παρὰ τῶν ἀναγνωστῶν ἡμῶν νὰ
φανῶσιν ἐπιεικεῖς διὰ τὰς συχνὰς ἐπαναλήψεις ἡμῶν, στί-
ξεις, σολικισμοὺς καὶ βαρβαρισμοὺς, ὡς καὶ διὰ τὰ ἐκ παρα-
δρομῆς ἢ ἀκουσίως παρεισφύσαντα τύποισι. λάβη· διότι ἀ-
πόντων ἡμῶν ἐγένετο ἡ ἐκτύπωσις καὶ ὧν ἡ διόρθωσις τῶν
περισσοτέρων περιττὴ λογιζομένη, παρελείφθη ὡς αὐτοδια-
κρίτων. Ἄξια δὲ σημειώσεως θεωροῦμεν τὰ ἑξῆς·

Σελ.	γ'.	στ.	4	ἀντὶ πλείστας	ἀνάγν.	πλείστας
»	δ'.	»	3	εἰκῶνι	»	εἰκόνι
»	ζ'.	»	15	τὰς ὁποίας	»	ἅτινα
»	11	»	25	ζήρις	»	ζήρης
»	11	»	25	οὔτον	»	οὔτοι
»	26	»	12	ἐνεκόλπησεν	»	ἐνεκόλπισεν
»	30	»	15	Ἀρισονέχτου	»	Ἀρισοναίτου
»	32	»	24	ὅστις	»	ὅπου

Μι. Πορφύρας
Δωρόθ. Σαφοκλής

Ἀλέξ. Κυριακός

2

Καίθερ.

Γ.Δ. Δελεντζόπουλος 4

Νικόλ. Α. Πατρίκιος 2

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

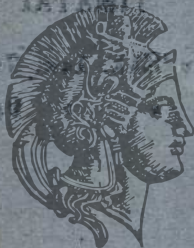
007000020693

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΙΣΜΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΙΝ
ΕΚ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

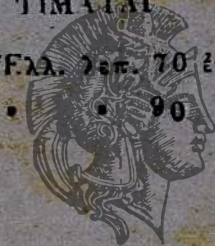
ΑΘΗΝΩΝ

Εὑρίσκειται ἐν Ἀθήναις μὲν παρὰ τῷ τοπογραφίῳ τοῦ
Τηλεγράφου καὶ παρὰ τῷ ἐκδότῃ. Ἐν Κωνσταντινου-
πόλει δὲ εἰ, τὰ κεντρικώτερα βιβλιοπωλεῖται.

ΤΙΜΑΤΑΙ

Διὰ μὲν τοὺς συ δρ. ἐν Ἑλλ. λαπ. 70 ἐν Τουρκίᾳ γρ. 3 (!)?

Διὰ δὲ τοῦς μὴ

ΔΙΔΑΧΗΜΙΑ • 90 • ΑΘΗΝΩΝ